

କଥା ଓ ଗାଥା

ସଂପାଦକ

ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ

କଥା ଓ ଗାଥା

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ସଂପାଦକ

ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ିନାୟକ

ପ୍ରକାଶକ—

ପ୍ରବାସୀ ପ୍ରକାଶନୀ

ଉପନ୍ୟାସ ମହଲ

ସୁଶାନ୍ତାଟ

କଟକ ୨୧.

ମୁଦ୍ରାକର—

ଲକ୍ଷ୍ମୀନର ନାୟକ

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରେସ,

କଟକ ୧

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ

୧୯୫୧

କୃତଜ୍ଞତା

“କଥା ଓ ଗାଥା”ର ସଂପାଦନାରେ ଯେଉଁ ସହୃଦୟ କବିମାନେ
ନିଜ ନିଜ କବିତାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି, ସେ
ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛି ।

ସମ୍ପଦକ

ସୂଚୀ

ପଦ୍ମାବତୀ-ପରିଚୟ	ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ବି. ଏ.	୧
କାଳୀକାଈ	ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଏମ୍. ଏ.	୭
ହରଜନ	ଦୈକୁଣ୍ଡନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏମ୍. ଏ.	୧୭
ନରବଳି	କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ବି. ଏ.	୨୫
ଓଷ୍ଠସ୍ଥା ପଖାଳ ଭାତ	ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଦାସ ଏମ୍. ଏ.	୩୨
ନାପିତୁଣୀର ଗାନ୍ଧୀପୂଜା	ତନ୍ଦ୍ର ମାୟାଧର ମାନ୍ନସିଂହ ଏମ୍. ଏ.	୩୯
ମର ନାହିଁ ସେ ତ ମରଣ-ଜୟୀ	ସ୍ବାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ	୮୩
ପାଞ୍ଜି-ବିଦ୍ରୋହ	ଜ୍ଞାନାନ୍ତ ବର୍ମା	୫୧
ସାଧବ ହିଁ ଅର ଗୋଟିଏ କଥା	ବିନୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଏମ୍. ଏ.	୫୭
ବାଜି ରାଜତର ମାଆ	ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏ.	୬୪
ପୀର୍ଥଲ୍ଲ	କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ ଏମ୍. ଏ.	୬୮
ବୀରମାତା	କ୍ଷିତୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେ ଏମ୍. ଏ.	୭୦

ପଦ୍ମାବତୀ-ପରିଣୟ

ନିମ୍ନକ୍ରମେ ବଳ

९

କାହିଁ-ନୁପତି ଉତ୍ତଳ-ନୃପେ
କରିଅଛି ଅବମାନନା,
ସମର-ସଜ୍ଞା ଲାଗିଛି ଉତ୍ତଳେ
ବାକୁଛି ଯୁଦ୍ଧ-ବାଜଣୀ ।

ନଗର ନଗର ବୁଲିଣ ଡଗର
 କରଇ ସମର ଘୋଷଣା,
 ଦୁର୍ଗେ ଦୁର୍ଗେ ଅର୍ପଇ ଦୁଇ
 ସାମନ୍ତ ଗଣକୁ ଅର୍ଦ୍ଧନା।

କାହିଁ-ନୁ ପଡ଼ି ଉଲ୍ଲ-ନୁ ପେ
 କରୁଅଛି ଅବମାନନା
 କରୁଛି ବାହନୀ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା
 ବାଜୁଛି ସଂଗ୍ରାମ-ବାଜଣା ।

୩

କାହିଁ-ନୁ ପଡ଼ି ଉଲ୍ଲ-ନୁ ପେ
 କରୁଅଛି ଅବମାନନା,
 କରୁଛି ବାହନୀ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା
 ଶୁଭୁଛି ସଂଗ୍ରାମ-ବାଜଣା ।

ପରଜ ରୁଣ୍ଡ କମ୍ପେ ବୁଝାଣ
 ମହାଦର୍ପେ ଯାନ୍ତି ବାହାର,
 ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା ସହ ଉଲ୍ଲେଖ
 “ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ” ଉଚ୍ଚାର ।

ଭକ୍ତ-ବସୁଳ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ
 ଲୁଚି ଲୁଚି ସଙ୍ଗେ ଚଳିଲେ,
 ପ୍ରଥମେ ହାରିଲେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
 ଭକ୍ତକୁ ପ୍ରଭୁ ଚଳିଲେ ।

କାହିଁ-ନୁ ପଡ଼ି ଉଲ୍ଲ-ନୁ ପେ
 କରୁଥିଲା ଅବମାନନା
 ସମରେ ହସଇ ଲଜ୍ଜା ସେ ଦେଲା
 ନୀରବ ସମର-ବାଜଣା ।

“ସେ ଆଜ୍ଞା ଶ୍ରୀରାମ” ବୋଲିଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ
 ଚନ୍ଦ୍ରା-ଭୁକ୍ତୁଟି ଲୋଚନେ
 ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୁଦ୍ଧ-ସୁଧାବାରେ
 ଭବିଷ୍ୟେ କେମାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

୫

ବାଣି-ନୃପତି ଉତ୍ତଳ-ନୃପତି
 କରୁଥିଲା ଅବମାନନା
 ଯୁଦ୍ଧ-ବିଜୟୀ ଉତ୍ତଳ-ସାହି,
 ପୂର୍ବରୁ ମନସ୍ଥାମନା ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଜନୀ ହସ୍ତେ ନୃପତି
 କରୁଥିଲେ ଛେର ପହଁର,
 ପଦାବତୀକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ-ଅଦେଶେ
 ଆଣି ଉଭା କଲ ବଗେ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ କହନ୍ତି, ଗଜପତି ଅଜ୍ଞା
 ଚଳିନାହିଁ କେବେ ଭୁବନେ
 ହସ୍ତୀର ଦନ୍ତ ଭଲଟି ହସ୍ତୀ—
 ମୁଖେ ପଶି ନାହିଁ ଯେପରି ।

ନୃପତି-ନିଦେଶେ ଚଣ୍ଡାଳ-ବେଶୀ
 ନୃପେ କଲି ଜେମା ଅର୍ପଣ,
 “ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ” “ଧନ୍ୟ ହେ ମନ୍ତ୍ରୀ”
 ବଞ୍ଚିବାନ୍ତେ ଶୁଭେ ବଚନ ।

ଚଣ୍ଡାଳ କରେ ଚଣ୍ଡୀ ଅର୍ପିତା
 ମେଣ୍ଟିଲୁ ଅବମାନନା,
 ଯୋଗ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟା ହେଲେ ସମୁଦ୍ରା
 ଦୁରେ ଗଲୁ ଯୁଦ୍ଧ-ଯାତନା ।

କାଳିଜାଇ

ଗୋଦାବରୀ ମଞ୍ଚ

ଭଲ କର ନାଆଁ ବାହାରେ ନାଉର,
ହେଁ ଅକୁ ମାଡୁଟି ଉର,
ଗଡ଼େ ଗଡ଼ ଲୋକ ଗୁହଁ ବସିଥିବେ
ହେଁ ଅ ଯିବ ଶାଶୁଘର ।

ଭଲ କର ନାଆଁ ବୋହୁଛି ନାଉର
ତଳେଇ ବସିଛି ଠିଆ
ମାମୁଁ ଭଜିଜାର କୁଣ୍ଡରୁ ଅସେ ଲୋ
ବୋହୁ ପୁଲ୍ଲ ପୁଲ୍ଲ ବାଆ ।

ଦିନ ଦଶବଡ଼ ହେଲାଣିଟି ଅସି
 ଖରା ମାରେ ଗୁଲ୍ ଗୁଲ୍,
 ପାଣି କୋଣ ବାଟି. ଯିବାକୁ ଅଛି ଲୋ
 ବେଳ ତ ପାଇବ ନାହିଁ ।”

ନାଉଁରୀ ବାପୁଡ଼ା କାତ ମାରୁଅଛି
 ଉଦାସେ ଗାଉଛି ଗୀତ,
 ନାଆ ଉଡ଼ିଯାଏ ପବନ ପ୍ରାଏ ଲୋ
 ଜଣା ନ ପଡ଼ଇ ବାଟ ।

ମାଆ ଭଉଣୀଙ୍କି ସାଥୁ ଫଗାତକୁ
 ହିଁଅ ଯେଉଁ ଅସୁଛି ଛାଡ଼ି
 ନାଆ ରେ ବସି ସେ ତାଙ୍କର କଥା ଲୋ
 ହୁଏ ନିରନ୍ତରେ ବାଡ଼ି ।

ମାଆ ଭଉଣୀଏ ସାଥୁ ଫଗାତେ ସେ
 ବହୁଲେ ଦୁରନ୍ତେ କାହିଁ ?
 ପରତେ ନୋହୁଛି ଅଉ କି ସତେ ଲୋ
 ଦିନେ ସେ ଦେଖିବ ଯାଇ ।

ନାଆ ଗୁଲ୍ ଅଛି ପବନ ସମାନେ
 ମୁହଁରେ ନ ହୁଏ ଅସୁ,
 ଚନ୍ଦ୍ରା ଯେତେ ତାର ବଣ ପାହାଡ଼ ଲୋ
 ଦେଖନ୍ତା ଟିକିଏ ହିଁଅ ।

ଦଣ୍ଡଶିଳା ଶିଖେ ଗୁହଁ ସେ କହନ୍ତା
 ଦିଅ ରେ ମେଲାଣି ମତେ,
 ଭେଟ ଅଛ ଦିନେ ନୋହୁବ ଜୀବନେ
 ଯାଉଛି ଘୋର ବନସ୍ଥେ ।

ଶାଳିଆ ନଈ ତା ନିତଦିନ ସାଥ
 ସୁଖେ ବୁଲୁଥାଏ କୂଳେ
 ବେଳେ ସୁଏ ତାର ମୁହାଁନ ସାରି ଲୋ
 ହସି ଲେଉଟଇ ଘରେ ।

କାଳି ଅନ୍ଧାରୁ ସେ ଗୁଲି ସେ ଅଇଲା
 ଦେଖି ତ ନାହିଁ ଛୁଁ ତାକୁ,
 ଭାରି ଖ୍ୟାତ ନଈ ନାଆଁଟି ତାର ଲୋ
 ତନିକୋଉ କୋଣେ ତାକୁ ।

ମାଆ ଭଗବତୀ ପୀଠ କୋଳେ ତାର
 “ଜଗନ୍ନାଥ ତାରିଣୀ” ନାଆଁ,
 ତାକି କହିଥାନ୍ତା ନୋହୁଲା ଅଉ ଲୋ
 ସାହା ମୋ ଥୁବୁଟି ମାଆ ।”

ନାଆ ଅସି ହେଲା ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ
 ଦେଉଇ ହଗାର ତଳେ ,
 ଦଣ୍ଡଶିଳା ଅଉ ନ ଦିଶେ, ଲୁଚି ଲୋ
 ରହିଲା ଶାଳିଆ ଦୁରେ ।

ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ନାଆ
 ମଝି ଚାଲିକାରେ ପୁଣି,
 ହିଅର ଆଖିରୁ ହରଇ ଲୁହ ଲୋ
 ତନ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧା ଛୁଟି କାନି ।

ପାରିକୁଦ ବୋଲି ବାଇଜ ପୁଣି ସେ
 ଚାଲିକା ମଝିରେ କାହିଁ,
 କେମନ୍ତ ମୁହଁଲି ହିଅକୁ ବାପା ହେ
 ଏତେ ଦୂର ଦେବା ପାଇଁ ।

ବର ବୋଲି ପାର ପରାଇଲ ହାତ
 କି ତାର ଦେଖିଲ ଶିଶୁ ?
 ରୁପ ବିଦ୍ୟା ଆଉ ବିରବ ବାପା ହେ
 ତହୁଁଏ ତହୁଁକୁ ବଳି ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳରେ ନାହିଁତ ନ ଥିବ
 ମୋ ଭଳି ନିତରଖ ଜନ,
 ଏ ମହା ସମୁଦ୍ର ମଝିରେ ବାପା ହେ
 କେମନ୍ତେ ବଂଶବି ଦିନ ?

ଏତେ ଦ୍ଵାନିମାନ ବରବାକୁ ଯେବେ
 ମନରେ ଥିଲା ବିଚାର
 ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳେଟି କପାଳ ବାପା ହେ
 ତହିଁ ଚିପି ନ ମାରିଲ ?

ହିଅକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତେ ଦେଇଛ ପଠାଇ
 ବନସ୍ତକୁ ଜାଣୁ ଜାଣୁ
 କପାଳ ଅଦର ଯାଉଛି ବୋଉ ଲୋ
 ପାଶୋର ନ ଦେବୁ ମନୁ । ”

ନାଆ ଉଡ଼ିଯାଏ ପବନ ସମାନେ
 ନାହିଁ ସଶେ ଦୁଏ ଥପ୍
 ହିଅ ବସିଅଛି ଭୁନିଟି ହୋଇ ଲୋ
 ନେନ୍ଦୁ ବହୁଯାଏ ଲହ ।

ନାଆ ଚାଲିଅଛି ପବନ ସମାନେ
 ନ ମାନେ ପାଣି ପଥର
 ଭୁନି ଦୁଅ ଜାଇ, ନ କାନ୍ଦ ଅଉ ଲୋ
 ଏଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଗଡ଼ ।

ଏତେ ବୋଲି ବାପା ହିଅର ଅଖିରୁ
 ଦେଲେ ଲହରୀର ପୋଛି
 ଯେତେ ପରି ତାକୁ ବୁଝାନ୍ତି ବସି ଲୋ
 ଜାଇ ବୁଝୁନାହିଁ କିଛି ।

ଭଲ କର ନାଆଁ ବାହା ରେ ନାଉଁରୀ
 ଝିଅକୁ ମାଉଁଛୁ ଡର
 ନୁଆଁ କର ଜାଇ ନାଆଁରେ ବସୁଛୁ
 ଯିବ ବୋଲି ଶାଶୁଘର ।

ଭଲ କର ନାଆଁ ବୋହୁଣ୍ଡି ନାଉଁସି
ଭଡ଼ି ମାରୁଅଛି କାତ
ମୃତ୍ୟୁ ମୃତ୍ୟୁ ବାଆଁ ବୋହୂ ଆସୁଛି ଲୋ।
ଜଣା ନ ପଡ଼ଇ ବାଟ ।

ନାଥ ଶ୍ରୀ ଅଗ୍ନି ଦଣ୍ଡର ଭିତରେ
ଶକ୍ତିରେ ପଡ଼ିଲା ଯାଇ
ଧୂର ହୋଇ ଶେଲା ନାଥକୁ ଠେଆଁ ଲେଲା
କାନ୍ଦୁ ଅଛୁ ପାଇ ନାହିଁ,

କଲେର ଶିଖରୁ ଚଳା ମେଘ ଖଣ୍ଡେ
 ଉଠେଇ ଅସିଲା ବାହୁଁ ।
ଲୁଗାଗଲେ ତହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଭୋ
 ଶର ନ ପଡ଼ଇ ଆଉ ।

ମାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଧାତକାରେ ମେଘ
ଜଟିଳ ନାସିକି ଧର
ବରଷା ବତାସି ଗରଜୁ ଅଛି ଲୋ
ଦିନ ଦିଗେ ଗତି ପରି ।

ନାଥ ପଡ଼ି ଅଛୁ ମଝି ଗଣ୍ଡେ ଅପି
ବୁଡ଼ି ଯିବ ହାତୀ ଛଡ଼ି,

ଟଳମଳ ହୋଇ ଟଳୁଛି ନାଥ ଲୋ
ନାଉଁରୀର ବଡ଼ ଭୀତି ।

ଭଲ କରି ବେଗେ ବୁଝା ରେ ନାଉଁରୀ
ନାଥ ହେଲା ଟଳମଳ

ବରଷା ବତାସି ଗରଜ ଅସୁଛି
ହୁଅକୁ ମାଡୁଛି ଡରା ”

ବରଷା ବତାସି ଗରଜ ଅପିଲ!
ନାଥ ନୁହେଁ ଅସୁ କରି

ଏକା ପବନବେ ପାହାଡ଼େ ଯାଇ ଲେ
ପିଟି ହୋଇଗଲା ବୁର ।

ମେଘ ଗୁଲିଗଲି ମେଘର ବାଟେ ସେ
ବତାସି ହୋଇଲା ଥିର,

ପଡ଼ିଗଲା ଖର ନିର୍ମଳ ହୋଇ ଲୋ
ପାଣି ଦୁଏ କଳ କଳ ।

ବାପା ପଚାରନ୍ତି ଖୋଜି ନାଉଁସ ରେ
 “ହୁଅ ମୋର ଗଲା କାହିଁ ?
 ବୁଝି ଅଛି ଠିଆ ନାଉଁସ ନିଜେ ଲୋ
 ତୁଣ୍ଡ ତା ପିଟଇ ନାହିଁ ।

ଚିଲିକା ପାଣିରେ ଦୋଳୁଛି ଲହରୀ
 ବୋହୁଛି ଶୀତଳ ବାଆ
 ସୋରି ସୋରି ଖର ତଳି ଯାଉଛି ଲୋ
 ଖେଳୁଛି ସହସ୍ର ନାଆ ।

ପାହାଡ଼ ଚଢ଼େଇ ଡିଡୁ ଅଛି ବବି
 ମନେ କି ଅଛି ତା ଯୋକା ?
 ପାଣିତଳେ ଛାଇ ବୁଲି ଯାଉଛି ଲୋ,
 ଜାଇଟି ନାହିଁଛି ଏକା ।

ବାପା ଫେରି ଆସି ବୋଉଙ୍କ ଆଗରେ
 କିଛି ନ ପାରନ୍ତି କହୁ,
 ଅର ଦିନ ପୁଣି ନାଉଁସ ଗଲା ଲୋ
 ନାହା ସେଇ ବାଟେ ବାହୁ ।

କେତେବର୍ଷ ବରଷ ହେଲାଣି ସେଦିନୁ
 ଗଣି କି କହିବ କିଏ ?
 ନାହିଁ କିଛି ଅଉ ସେକାଳ କଥା ଲୋ
 ଜାଇ ରହିଅଛି ଏ ।

ବାଲ୍ୟଗାଥା କୁଳ ନାଆ ଗଲା ବେଳେ
ପାରିକୁଦ ଗଡ଼ଠାକୁ,
ପାହାଡ଼ର ପାଖେ ମଣିଷ ଭୁଣ୍ଡ ଲୋ
ନ ଶୁଣାଯାଏ କାହାକୁ ?

ବରଷା ବତାସି ଲିକାରେ ଆଉ
ଦୁଏ ନାହିଁ ତେଡ଼େ ଭଳି,
ଆପଦେ ବିପଦେ ଜଣା ପଡ଼ଇ ଲୋ
ସାହା କିଏ ଥିଲା ପର ।

ନାଉରୁ ବେଉଟ ପାହାଡ଼ ବାଟେ ସେ
ନାଆ ନେଇ ଗଲାବେଳେ,
କାମେ ଅପଣାର ଶୁଭ ମନାସି ଲୋ
ଜୁହାର କରଇ ଥରେ ।

ତୋଳିଲେ ପାହାଡ଼ ଶିଖର ବାଳେ ଲୋକେ
ସୁନ୍ଦର ଦେଉଳଟିଏ
ସେ ଦେଉଳେ ଅବା ରହୁବ ପାଇ ଗଲା
ଚିଲିକା ମଝିରେ କିଏ ?

ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ି ଗଲେ, ନିଶବଦ୍ଧ ଯେବେ
ଦୁଏ ସବୁ ସଞ୍ଜ ବେଳେ,
ଫକା ହୋଇ ଜାଇ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ଲୋ,
ବୁଲୁ ଯେ ଥାଏ ପହାଡ଼େ ।

ନେହୁ ବନ୍ଧୁ ଥାଏ ଲହ ଦୁଇ ଧାର
 ଶୁଣି ଯାଇ ଥାଏ ମୁହଁ;
 ହେଲେ, ଠାର ହାତ, କାନ୍ଦି, ବାହାକୁ ଲୋ
 ନିବର୍ତ୍ତାଇ କରେ ପୟ ।

କାଳିଜାଇ ବତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା
 କୋଟି କୋଟି ଦଣ୍ଡବତ ।
 ପାହାଚର ନାଥ ସ୍ବଇଚ୍ଛେ ଖ୍ୟାତ ଲୋ
 “କାଳିଜାଇ ପରବତ । ”

ହରିଜନ

ଦୁଇ ଦିନ ହେଲ ଜୁଟି ନାହିଁ ଦାନା ।
ପଡ଼ାଇଛି କେତେ ହାତ,
ମିଳିଅଛି ମୁଣ୍ଡ-ମୋଡ଼ା ନାକ-ଟେକା
ମାତର ମିଳନୀ ଭାତ ।

ବିଶାଳ ନଗର ପାଟଳପୁର
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଧିକ ଜନ,
ଫୁଲେ ଅଳ କାଣି କରୁଛନ୍ତି
ଲଗା ସବୁ ଅଭିଜନ ।

କାହା ଭରସାରେ ଚାଲିବ ସେ ବହୁ ?
 ଯୋଡ଼ାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ପିଲା,
 ଦିର୍ଘଟି ବରଷ ଖୁଆଇ ପିଆଇ
 ସରିଛି ଯା' ପାଖେ ଥିଲା ।

ଅଗତ ପରସେ ଗୁହସ୍ତ ତା'ର
 ମୁଦିଲା ଯୁଗଳ ଅଖି,
 ଶୋଥ କାମଳକୁ ଚିକିତ୍ସା ଯେତେ
 ରଖିନି ସେ କିଛି ଦାକି ।

ଚାଲିଗଲା ସୁଖେ ମାଇପିଟାଏ ସେ
 ଗୁରୁ ଭାର ଲଦି ଶିରେ,
 ଅମଡ଼ା ପଥେ ସେ ମାଡ଼ିଚାଲେ ଏକା
 ନୟନ-ଅଗ୍ର-ନାରେ ।

ତନିଆ ପରଶା ଗୁଲୁଲୁ ଠେଲି
 କୁକୁର ତହୁଁ ଘ୍ରାଣ,
 ସୃଷ୍ଟିରେ କିବା ପ୍ରୟୋଜନ କାର
 କହୁବ କେ କେଉଁଦିନ ?

ବୈଶାଖ ମାସ ସୁନ୍ୟ ସରଣୀ
 ଦୁଇ ପହରାଅ ଖସି,
 ଚୌଦିଗୁ ନିଆଁ ବରଷଇ, କୁଆ
 କୋଇଲି ସ୍ବପ୍ନ ପସ ?

ଏକାଳେ କାହାକୁ କହିବ ଦୁଃଖ ?
 ପ୍ରାଣୁଁ ଉଠେ ଖାଲି କୋହ,
 ଦେଖିଲା ପାଶୁଁ ହେତଳ ସୌଧେ
 ଉତ୍ସବ ସମାବେଶ ।

ଗଡ଼ ରଜନୀରେ ସରଳ ବବାହ
 ପ୍ରକା ଦିଶେ ସାଜସଜ୍ଜା,
 ସରି ନଥିବ ତ ସାତ ଦିନ ଯାଏ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରେଷ୍ୟ ମଜା ।

ଡାକିଲା ବିକଳେ “ମାଆ ଠାକୁରାଣୀ—
 ଶୁଣ ଏ ଗରିବ ଡାକ,
 ବଳିଥିବ ତୁମ ଭୋଜନ ପାତ୍ର,
 କେତେ ତ ଅଳ୍ପ ଶାକ ।

ଦିଅ ଅଟିକାରେ ଯା ଥିବ ଭାଗ୍ୟ
 ଅଳ୍ପ ତୋରାଣି ପାଣି,
 ଉତ୍ତର ହଂସା ଦେଲ ମୋ ଦରନି—
 ମରୁଁ କୁ ତନିଆ ପ୍ରାଣୀ ।”

ଅଇଁଠା ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିଥିଲା ଅବା
 ଅଦୂରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ଵାନ,
 ଅନାସୁତ ତନି ଅତିଥିରେ ଗୁହଁ
 କଲା ବା ଶହୁ ଛାନ ।

ଗୁରୁ ଗୁରୁ କରି ଗରଜ ଉଠଇ
ମନ୍ତ୍ରୀ ନ ଦେବ ପାଶ
ଯମ୍ଭଁ ଭୀମରୂପ ! ନିରେଣି ସରସେ
ଉଡ଼ଗଲେ ବେନି କାକ ।

କନ୍ୟାଟି ତାର ଯାଉଥିଲା ଅଗ୍ନେ
କି ଅବା ଅଣିବ ଛୁଣି,
ଅଧିକ ଲୋଭରେ ‘ମରୁ ନାହିଁ’ କହି
କର ଧରେ ମାଆ ଟାଣି ।

ସହସ୍ର ଡାକେ ଅପିଲା ଦାସୀଏ
ଦନ୍ତୀ ପୃଥୁଳ-କାୟା,
‘ଗୁରୁ ଦିନ ହେଲା ବାହାଦର ଶେଷ’
କହେ, “ନିଆଁ ଦେବି ଥାଅ !”

‘ଅଜିଯାଏ କାହିଁ ଶୋଇଥିଲୁ ? ଅଜି
କାଳକୁ ଭୁଜିଲା ନିଦ ?
‘ସେ ଦିନ ଥିଲେ ତୁ ଯୋପାଡ଼ି ଥାନ୍ତୁ
ଶିଶୁପୁରୀ ନାନାବିଧ ।

‘ଅଜି ଯାଏ ଥିଲା, ବାସି ବୋଲି ଅଜି—
ଡାଳି ଦେଲେ ବାବୁଅଣୀ,
‘ମିଠାଇ କାକର ଧରି ଗଲା ଲାଲ
କିଏ ଗାଅନ୍ତା ଜାଣି ।

‘ଅସ୍‌କର ଟିଣେ ଫୋପାଡ଼ିଛି ତା ମୁଁ;
 ଦେଖିବୁ କି ଥିବ ଅବା !
 ‘ମେହେନ୍ଦ୍ର ଗାଡ଼ି ଅପନି ଏ ଯାଏ’
 କହୁଥଲା ବୁଢ଼ା ନବା ।

ଭାଗ୍ୟକୁ ତୋର ଥିବ ଯଦି କିଛି
 କୁକୁର କୁଅ ମୁଣ୍ଡ;
 ‘ନାହିଁ, ନାହିଁ, କେହି ଯାଇ ନ ଥିବେ ତ
 ସେଇ ଟିଣ ଭିତରକୁ ।’

କହିଦେଇ ଶଶି ଅନୁର୍ଦ୍ଧାନ !
 ଅସ୍‌କର ଟିଣ ଠାରି,
 ପୃଥୁଳ କାୟାକୁ ବିକଳେ ନିରେଖି
 ଧୀରେ ଲେଉଟିଲା ନାହିଁ ।

ହରିଜନ ତାର ସ୍ଥାନ ଅସ୍ଥାନ
 ବାରଣ ତ ତଳେ ନାହିଁ,
 ବ୍ୟାକୁଳ ନେତ୍ରେ ଅସ୍‌କର ଟିଣେ
 କିବା ଅଛି ଦେଲା ଚାହିଁ ।

ଭାଗ୍ୟକୁ ତାର ଛୁଇଁ ନାହିଁ କେହି !
 ପିଲାଟାଏ ଗଲା ପରି,
 ସାଉଁଟି ଅଟିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲା ତା
 ନୟନ ଉଠିଲା ହସ ।

‘ଦୁଇବେଳା ଯିବ’ ନାହିଁ “ତନି ବେଳା
 ଖାଇଲେ ତା ରଖି ଥୋଇ”
 ମୋ ଭାଗ ଅଧିକ, ଅଣିଛୁ ମୁଁ !’—କହେ
 ପୁଅ ତଜ୍ଞାସ ହୋଇ ।

ଖାଇଲେ ଯେତେକ ଗଛ ମୂଳେ ବସି
 ଯାଉଥିଲା ସେହି ଶ୍ଵାନ,
 ସବୁ କାତରେ ଚାହିଁଲାରୁ ହେଉ—
 ଅନନ୍ଦେ କରେ ଦାନ ।

ଅକଣ୍ଠ ସେହି ଭୋଜନର ଶେଷେ
 ଅଶ୍ରୀବାଦର ପାଳି,
 ‘ଧନ୍ୟ ବିଧାତା’ ! ‘ଜମିଦାର ବାବୁ—
 ଜିଇ ରହ’ କହେ ବାଳୀ ।

ବିଧାତାର ସେହି ମଙ୍ଗଳ ଗାନେ
 କେତେ ବା ଦାସୀର ଭାଗ ?
 ସେ ଦେଖିଛି କହୁ ଶୁଣିବ- ଶାନ୍ତି—
 ଅନ୍ତ-ଅନୁରାଗ ।

ଅନ୍ତମ ସେହି ଭୋଜନେ ତୃପ୍ତି —
 ବର୍ଣ୍ଣିବ ? ନାହିଁ ବାଣୀ ?
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ପୂର୍ବ ଅନ୍ତମ ନିନ୍ଦା
 ନିନ୍ଦିତ ତନି ପ୍ରାଣୀ ।

ମୁହଁ ପୁରାଣେ ତନୁ ଜର୍ଜର
 ମସିକା ଭଣ ଭଣ,
 ସବି ଭିତରେ ହୋଇଛି ଯେ କେତେ
 ବଦନୁ ଉଦ୍‌ବମନ;

କୁଞ୍ଚିତ ନାସା, ବିକଳ ବଦନ,
 ନେତ୍ର କୋଟରଗତ,
 ଉଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ଅନାଲ ଭିତ ଯାଉଅଛି
 ପରାଣ ସମ୍ଭବତ ।

ସାହିତ୍ୟ ପିଠାରୁ ବାକି ଅଛି କେତେ !
 ଗାଇବାକୁ ନାହିଁ ପ୍ରାଣ !
 ଭୁଲ୍ଲ କରି ତା ବମନକୁ ଗୁଡ଼େ
 ସେହି ପରିଚିତ ସ୍ଥାନ ।

× × × ×

ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମ ସେ ପଥେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ
 ଦେବତାର ନିତ ସ୍ବପ୍ନ,
 ସେ ପଥେ ଗଲେଣି କେତେ ତଥାଗତ
 କେତେ ଯେ ଭୁଲସୀ ଦାସ ।

ସବୁ ଦିନ ପରି ଅଜି ଶସ୍ତ୍ର ପଥେ
 ଗାଇ ମୁଖେ ସମ ନାମ,
 ସ୍ବପ୍ନରେ ତଳେ ତେ ଭକ୍ତ ଉଦାର
 ସାରବ ଗଙ୍ଗା ସ୍ଥାନ ।

ଦେଖି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ବିଭସ୍ତ ହିର
 ଶହକାର କରି ଉଠେ,
 ଅଶୌଚ ଭୟେ ଦ୍ଵିଗୁଣ ବେଗରେ
 ରାମ ନାମ ମୁଖୁ ଛୁଟେ ।

ଗର୍ଜି ଉଠଇ ବୁଦ୍ଧସ୍ଥ ଶ୍ଵାନ !
 —ଦନ୍ତ ପନ୍ଥ ଦିଶେ,—
 ଜୀବନ ଯଦି ଅନ୍ତମ-ରସେ
 ଅସ୍ଫୁଟ ତାଳଇ କି ସେ

ନରବଳୀ

କାଳୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ରାଜ୍ୟ ପଡ଼ିଛି ଶତ୍ରୁ କବଳେ
ସକଳ ଶିଶୁ ତ ଗଳଣି ଭୂଟି
ଦେବତା-ଭୂଇଁରେ ମାନବ ନାହିଁରେ
ନ ମିଳେ କାହିଁ ତ ଭିକ୍ଷା ମୁଁ !

ଉଠେ ହାହାକାର ଦେଶ ଛାରଖାର
ଯୁଦ୍ଧ କଳହ ରହିଛି ବେଢ଼ି
ସାନ ସାନ ଜାତି ଧର୍ମର ଭେଦ
ସବୁର ହାତରେ ଦେଇଛି ବେଡ଼ି ।

ସବୁର ଅଧରୁ ହାସ୍ୟ ଶଶିଛି
ପଶୁଠାରୁ ସ୍ଥାନ ମାନବ ଜାତି
କୁକୁରଠାରୁ ଘୃଣ୍ୟ ଅପୂଜ
ପର ପଦାଦାତେ ନ ଜଳେ ଛାତି ।

ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ରା-ମଗନ

ବଦନେ ତାହାର ବିଷାଦରେଣା,
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୋର ଅନ୍ତରେ ତାର
ବୋଲିଛି କରୁଣ କାଳିମା ଲେଖା

ଦୀର୍ଘ ଶୁକଳ ଶ୍ରେଣୀ ଅଜଳ

ସିନ୍ଦୂର-ବଳି ବଢ଼କେ ଭାଲେ,
ନେହେ ତାହାର ଜଳେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ଅଙ୍ଗ ଶୋଷୁଛି କୃପାଣ ତାଲେ ।

ଶକ୍ତିଦେବୀର ଅର୍ଦ୍ଧନାଗରୀ

ନିଦ୍ରା ନ ଜାଣେ ଦିବସ ନିଶି
ଶହୁ ପୀଡ଼ାରେ ସ୍ବର୍ଗ ତାହାର
ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପାଇଛି ମିଶି ।

ଶତ ସହସ୍ର ପରଜା ଭିତରୁ

ପାଞ୍ଚଟି ତାର ମାନବ ଲେଖା,
ମଣିଷ ପର ଯେ ମଣିଷ ହୋଇବ
ନୃସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ର, ହାତୀ କି ଘୋଡ଼ା ।

ଜନ୍ମ ମାଟିର ଦୃଢ଼ ନିଶାଣ

ଉଡ଼ାଇବେ ଯେହୁ ଗଗନ ତଳେ,
ଫେରାଇ ଅଣିବେ ଅସ୍ବତ ସ୍ବପ୍ନ,
ଅସ୍ବା ନିଜର ଓଟାଇ ବଳେ,

ଫେରାଇ ଆଣିବେ ଦେଶ ଜନନୀର
ଗତ ଲଜ୍ଜିତ ମହତ ଯେହୁ;
ପାଣିଟି ବୀର ଲେଖା ଅଜି ତାର
ଅଜ୍ଞାତେ ଦେବେ ରକ୍ତେ ଦେହୁ ।

× × × ×

ଶକ୍ତି ଦେବୀର ବନ୍ଦି ଚରଣ
ବୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ହୋଇଲେ ଉଦ୍ଧ
ବାହୁରେ ଖେଳଇ ଉଷ୍ମ ରୁହର
ବସେ ତାହାର ଜାଗଇ ଯୁବା

ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସମାନ ଉଠିଲି ଚମକି
ସହସ୍ରା ମାନସେ ଉପାୟ ଏକ
ବାହୁବ ପାଣି ସେନାପତି ଯେହୁ
ଜନ୍ମଭୂମିର ରଖିବ ଟେକ ।

ଶିଷ୍ୟ ସକଳ ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ରାହ୍ମଣ
“ଦେବତା ଅଜି ରେ ମାଗିଛି ବଳ,
“ମାତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁଣ ନୟନ ଯୁଗଳୁ
ଦେଖ ସେପାନଳ ଉଠଇ ଜଳି ।

“ମାନବର ମଥା ପାଣିଟି ଲେଖେ
ରକ୍ତ ପିଇ ସେ ଲଭିବ ତୋଷ
“ଜନମ ଭୁଲୁକୁ କରିବ ମୁକ୍ତି
ଖଡ୍ଗେ ଚାରିବ ଶତ୍ରୁ-ସେଷ ।

“ରକ୍ତ ଲେହନୁଛି ପଥ ପ୍ରାଣୀର

ମୁଣ୍ଡମାଳିନୀ ଚଣ୍ଡୀ ଅଜି

“ଦେଖ ଲହ ଲହ ଜହ୍ନା ତାହାର

ରକ୍ତ ମାଗଇ ଦନ୍ତ-ରାଜି

“ମାଢ଼ୁମିର ଯକ୍ଷ ବେଢ଼ାକୁ

କିଏ ରେ ଯୋଦ୍ଧା କରବ ପୁତ

ଅହ୍ମାନ ଶୁଣି ରକ୍ତେ ଏ ମାଟି

ସିକ୍ତ କର ହେ ଅଗ୍ରହୃତ !”

×

×

×

×

ପୁଅନାସ୍ତାନ ବିହୃତ୍ତବନ

ସୁଗର ପତନେ ହେବ ଶବଦ

ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ଗନ୍ଧୀର ନାଦେ

କ୍ଷଣେ ସେ ଜନତା ହେଲ ତବଧ ।

ହୁମାଦ୍ ତଟେ ବାଜିଲ ସେ ବାଣୀ

କଦର ଢୋଲୁଁ ଉଠିଲ ଧ୍ବନି,

ହଜାର ଶିଷ୍ୟ ଜଡ଼ ପ୍ରସ୍ତର

ଭୀତ ଶଂକତ ସାର ଅବନୀ

ରକ୍ତନୟନା ଦେବୀ ସମ୍ମୁଖେ

ବଳିର ସ୍ତମ୍ଭ ରହିଛି ପୋତା,

ଦେବୀ ସିନ୍ଦୂର ହସ୍ତରେ ଧରି

ଡାକଇ ଯକ୍ଷେ ପ୍ରଥମ ହୋତା—

“ଦେବା ସିନ୍ଦୂର କପାଳରେ ସେନି
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେବ କେ ପତାର ଗଲା
“ନାରବ ଏସନ କାହିଁକି ହେ ବାରେ !
ଜୀବନ କି ତବ ଉଭେଇ ଗଲା ?

“ଜନ୍ମରୁମିର ମୁକ୍ତି ଲାଗି ରେ
ଭାଗୀରଥ ଅଜ ହୋଇଛି ଲୋଡ଼ା ?

“ଛି, ଛି, କାପୁରୁଷ ରହିବ କାତର
ଅଜାର ସମ ହେଲ କି ପୋଡ଼ା ?

“ ନିଜ ଇଚ୍ଛାତ ଧନ ମାନ ଅଜ
ପର ହାତେ ଦେଇ ମାଗିବ ଭିକ,

“ ପଦଲେହନକୁ ମଣିବ ଭାଗ୍ୟ
ଏସନ ଜୀବନ ଧୂଳି ରେ ଧୂଳି !

“ଅଗରୁ ତାହାର ରଞ୍ଜିତ ନିକି
ଏ ମାଟି ନିଜର ରକ୍ତଧାରେ

“ଅସ ଅଶ୍ୟାତ ଅସ ଅଶ୍ରୁତ
ଅସ ଉଚ୍ଛତ ଉଗ୍ର ଅରେ !”

×

×

×

×

ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ବାକ୍ୟ ବାଣରେ
ଚେତନା ଅସିଲ ସକଳ ପ୍ରାଣେ

ଏକୁ ଏକେ ବାର ହେଲେ ଗୁହାଁ ଗୁହାଁ
ପୁଣି ସେ ‘ଗୁରୁ’ର ଖର କୃପାଣେ

କୃତାନ୍ତ ସମ ନିଷ୍ଠୁର ‘ଗୁରୁ’

ସିନେ ଗଡ଼ାଇବ ଭୂତଲେ ମଥା

ମୁଢ଼ିବ କିଏ କେସନ ଜୀବନ

ମନେ ପଡ଼େ ପ୍ରିୟଜନର କଥା

ଜନତା ଗହଳୁଁ ଶାନ୍ତ ମୁରତି

ଅମାୟିକ ଏକ ଯୁବକ ସାର

ଧୀର ପଦେ ଅସ୍ତି ନୁଆଁଇଲେ ମଥା

ବଦନେ ଲଗିଛି ହାସ୍ୟଗାର ।

କପାଳରେ କେଇ ପ୍ରିୟର ଚିତା

ବୋଲେ ଗୁରୁ “ହେଲ ଗୋଟିଏ ବଳି

“ଅଉ ଗୁରୁ ଗୋଟି ଲେଡ଼ା ଏହିପରି”

ଶାଣିତ ଗଢ଼ଗ ଉଠିଲା ବଳି ।

ଏକ ଏକ ହୋଇ ଅଉ ଗୁରୁଜଣ

ନମିଲେ ଗୁରୁର ଚରଣତଳେ

ସବୁର ବଦନେ ହାସ୍ୟ ଫୁଟିବ

ଶାନ୍ତ ମୁରତି ବଚନ ବଳେ ।

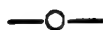
ଅବାକ ଜନତା ରହିଛି ଚକିତେ

ବିଜ କାତର ହୃଦ୍ୱା ସକଳ

ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ନୟନ ଯୁଗଳୁଁ

ବହେ ଦୁଇ ଧାର ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

ଏକ ଏକ କର ହୋଲେ ନିଏ ଗୁରୁ
 ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ କହଇ ବାଣୀ
 ହଜାର ଭିତରୁ ପାଞ୍ଚଟି ଏହି
 ମଣିଷ ପାଇଲି ଅଜି ମୁଁ ଜାଣି ।
 ଜନ୍ମଭୂମିର ଟେକିବେ ନିଶାଣ
 ଶତ ଶତ ସେନା ଗୁଲିଷବ ଏହୁ
 ନୁହେଁ ଦେବା ବଳି ରକ୍ତ ଢାଳିବେ
 ଜନ୍ମମାଟିର ଲାଗି ସେ ଦେହୁ

ଓଡ଼ିୟା ପଖାଳ- ଭାବ

ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଦାସ ।

ମୁଣ୍ଡିଆ- ମୁଣ୍ଡର ଖେଳୁଅଡ଼ ବାଆ
ଚକା ଭଉଁ ଶରେ ବହି

ମୁକ୍ତ ଅକାଶର ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରରୁ
ଝରୁଥିଲା ରହି ରହି

ବନମନ ହୋଇ କେବେ ଚିଲିଟାଏ
ନଶ୍ରୁ ବରଗଛୁଁ ଉଠି
ଭାବ ତେଜେ ଭେଦ ସବନ, ଅବଶେ
ପଳାଇ ଅସେ ଲେଉଟି !

ଅକାଶ- ମୁକ୍ତ ଶୂନ୍ୟ, ପବନ—
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହରଷ - ଧାର
—ଲମ୍ବାଇଛି ପର ଉଲ୍ଲସର ଦେହେ
ଜୟ- ଗଉରବ- ମାଳା !

“ବଜା, ବଜା, ବଜା, ସେନାପତି ପୁଅ
 ବଜା ରେ ଖରେ ମହୁରୀ
 “ବର୍ଗୀ ଖଣ୍ଡ ପରା ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡେ ! ” ବୁଢ଼ା—
 ପାଇକ ଛଡ଼ିଛୁ ହୁଏ ।

ବୁଢ଼ା ପାଇକ ସେ — ପାଇକ ଗ୍ରାମର
 ବହୁ ଦିନେ ଥିଲା ନେତା—
 ବାରର ସନ୍ତାନ, ବାରକ ଜନକ—
 ଶତ୍ରୁକ୍ତିଶା ଚରଜେତା !

ନାରସିଂହେ ଅଜ ବୁଢ଼େ ରଖି ଛାତ୍ରମ
 ପାଇଛନ୍ତି କାହିଁ ରଖେ
 ପାଇକ-ଗ୍ରାମର ରସକ ଏ ବୁଢ଼—
 ଅଇ ନାହିଁ କେହି ଜଣେ !

ବୁଢ଼ା ଥର ଥର ହାତଟି ପକାଇ
 ମୁଣ୍ଡେ, ବୁଲିଅଛି ଖରେ
 ଗହ୍ୱର ନିମଗ୍ନ ଅଖି ଯୋଡ଼ି ଜଳେ
 ବୁଝିଅଛି ଗ୍ରାମପାରେ ।

“ବଜା, ବଜା, ବଜା ବଜାରେ ମହୁରୀ
 ସେନାପତି ଉଠ ବଜା” !
 କମ୍ପାନ କଣ୍ଠେ ଭାକି ଦେଲା ବୁଢ଼ି,
 “ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡେ ଅସି ବଜା । ”

ମହୁବିୟା ବୁଡ଼ା ନିଧୁ ସେନାପତି—
 କାନରେ ବାଜିଲା ଡାକ
 ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ବୁଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ଗତ
 ବିଜୟ ବାଜିଣାଯାକ ।

ମନ୍ଦ ବଳେ ଉଠି ଶତସୁନ୍ଦର-ଯୁକ୍ତ
 ମହୁରାରେ ଦେଲା ଫୁଲ,
 ଥଣ୍ଡ ଉଠି ଯଡ଼ି ବାଜୁଛି ମହୁରା—
 ବୁଢ଼ାର ନ ଛିଡ଼େ ଝୁଙ୍କ !

ଭୁଲିଗଲା ସବୁ-ନାୟକର ଡାକ—
 ଗାଥା ମୁଣ୍ଡେ ଯିବା କଥା,
 ସବୁ ଝୁଲି କେ କୁଟୀରରୁ କିବା
 ବାଜୁଛି ଅତୀତ କଥା ।

ପାଇକ-ପରାଣେ ଖେଳିଲା ବିଜୁଳୀ
 ମହୁରା ଶବଦ ସଙ୍ଗେ
 ବିଜୁଳି ଉଠିବେ ଧନୁ ଶର ଟେକି
 ନାଗିଲା ସମର-ରଙ୍ଗ ।

ମନେ ଖେଳିଗଲା ଯଉବନ କଥା—
 ଯେତେ ଗଉରବ ରଖି
 ସତେ କୁତୁହଳୀ ନାୟକ ଅନାଇ—
 ମରଣ କଲା ସେ ପଣ ।

ଏକ, ଦୁଇ, ତିନି—ଗୁଡ଼ିଆ ସବାର
 କାହୁଁ ଦେଖାଦେଲେ ଅପ୍ପି
 ନିଃଶବ୍ଦ ସରଣେ ଘୋଟକ ହୁଟାଇ
 ଉଡ଼ାଇ ଟୁଲିକା-ଗୁଣି ।

ନାଚୁ ନାଚୁ ବୁଢ଼ା ବାଉଁଶର ପରି
 ଶଶିକେ ମୋଇଲି ଛୁଇଁ
 ଶଶିକେ ଶିଥିଳ ଓଠଟି କାମୋଡ଼ି
 ଧନୁରେ ଘୋଷିଲା ଜୀର ।

ଟଳ ଟଳ ପାଦ ହସ୍ତ ଥର ଥର
 ଶ୍ରମହୀନ ବଢ଼େ ଖର,
 ଦୁହଁ ଏ ମୁରତି ଦେଖି ଗୌର ମନେ
 କାହୁଁ ପଶିଗଲା ଡର !

ଶମି ଅଶ୍ରୁବେଗ ବରଜୁ ନମାଇ
 ବରଗି ରହିଲେ ଶଶି,
 ଶଶି କି ବିଗୁର ଭଲ ଭଲ ଦିଗେ
 ଖେଳିଗଲେ ଜଣେ ଜଣେ ।

ସହସା ଗୁରୁହେଁ ଗୁରୁଦିଗେ ଛୁଟି
 ବୁଦ୍ଧେ ପକାଇଲେ ଘେର,
 ବୁଦ୍ଧ-ପୋଖା ଧନୁଶର ଗୁରୁଦିଗେ
 ଧରି ନାଚେ ଫେରି ଫେରି !

ବରଣୀ ସବାର ଜାଣିଲା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
 ଅଚଳ ଅଚଳ ବାର,
 ଭରସି ନ ପାରେ ଡାରମୁଣେ ଆସି
 ଦେବାକୁ ବଳି ତା ଶିର ।

ପ୍ରବାଣ ପାଇକ ନ ଛାଡ଼େ ତା ଶର—
 ମାର ଗୋଟାଏ ବଇଗ
 ନାହିଁ କିଛି ଫଳ—ଯେଣୁ ପରକ୍ଷଣେ
 ଅଳ ବରଜ୍ଞରେ ମର !

ନାଚି ନାଚି ତେଣୁ ଶରମୁନେ ଭାରି—
 ଦୁଆକୁ ରଖିଲା ଦୂରେ,
 ପ୍ରାଣ ଥିବାଯାକ ଗ୍ରାସ-ରକ୍ଷକ ସେ
 —ଶତ୍ରୁ ନ ପଶିବ ପୁରେ !

ବୃଥା ରଣ ଦେଖୁଥିଲା ଅଗୁମୁଷ୍ଟେ
 ଦୂରୁଁ ଏକ ଅଶ୍ୱାବେହ୍ନୀ,
 ଶଙ୍ଖା ଫୁଲି ଅଶ୍ୱ ଛୁଟାଇ ନିମିତ୍ତେ
 ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରବେଶିଲା ତହିଁ ।

ଯିଏ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱେ
 ରହିଲେ ସେଠାରେ ଛୁରି,
 ନବ ଅଶ୍ୱାବେହ୍ନୀ — ନାୟକ ପରା ସେ—
 ବୁଦ୍ଧ ଶତ୍ରୁଛାଡ଼ି ଗୀର—

“ପାଇକ ବୁଢ଼ାରେ, ଅଛୁ ତୁ ପୁରୁଣା—
 ବରଣୀକ ସଙ୍ଗେ ବାଦ
 “କର କି ପାଇବୁ, ପ୍ରାଣଟି ହାରିବୁ—
 ମେଣ୍ଟିଯିବ ସବୁ ସାଧ ।

“ଅଛୁ ତୁ ଓଡ଼ିଆ, ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପରି
 ପଳା, ଦରେ ପାଇଁ ଶୁଅ —
 “ମୁଣ୍ଡଟି ରଖିବା ଇଚ୍ଛା ଥାଏ ପଦ
 ନିଶକୁ ଏଠାରେ ଥୁଅ ! ”

ଏହା ବୋଲି ବର୍ଗୀଦର ନିଜ ମୁଣ୍ଡେ
 ମହା ସମାବେଶେ ହାତ
 ପକାଇ ହସିଲା ବଞ୍ଚାୟି ଭାସିଲା
 “ଓଡ଼ିଆ ପଖାଳ-ଭାତ —

“କେଡ଼େ ପାଇକ ତୁ ଦେଖିବା ରେ ବୁଢ଼ା
 ନିଶ ମୋଡ଼ ଦେଖି ଥରେ । ”
 ଅପଦ ମସ୍ତକ ଥରୁଁ ଥରୁଁ ବୁଲି
 ମାତା ଭଗବତୀ ସ୍ମରେ ।

“ଅଛୁ ହେଉ” ବୋଲି ଅସ୍ଥାଳି ସଦମ୍ଭେ
 ରହିଲା ଶକ୍ତିକେ ପ୍ରିୟ
 ପରକ୍ଷଣେ ଦର୍ପେ ଛତକୁ ଫୁଲାଇ
 ଓଟାଇ ପରିଲା ଡାର—

ବରଗିଏ ଦୁହଁ ଦେଖିଲେ ସରସେ
 ବୁଢ଼ା କରଅଛି ନାଶ,
 ସରଦାର ମୁଣ୍ଡ ଏଣେ ହାତ ତାର
 ଧରିଲାଣି ନିଶ ପାଶ !

“ଦେଖ, ଦେଖ !” ବୋଲି ଡାରସହ ହାତ
 ନିଶପରେ ରଖି ଦଣ୍ଡେ
 ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବୁଢ଼ା ଛଡ଼ିଦେଲା ଶର
 ବରଗିନାୟକ ଗଣ୍ଡେ !

ସରଦାର ଏଣେ ଶିଙ୍ଗା ଫୁଟି ଅଛି
 ଦେଉଥିଲେ “ମାର ମାର”,
 ନିଶପରେ ହାତ, ଶିଙ୍ଗାଟିରେ ମୁଖ—
 ଅଧରେ ହାସ୍ୟର ଗାର

ଫୁଟି ହେଲା ନାହିଁ ଶିଙ୍ଗା ନାୟକଙ୍କ
 ଅକୁହା ରହିଲା କଥା
 ପପାତ ଧରଣୀ-ତଳେ ବାରବର
 ସହ ନିଶ ସହ ମଥା !

ନାପିତୁଣୀର ଗାନ୍ଧୀ-ପୂଜା

ମାୟାଧର ମାନସିଂହ

—୧—

ଅସିବେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ପଢ଼ିବ ଉଦ୍ଧାରେ
ଶୁଣେ ଗ୍ରାମ-ନାପିତୁଣୀ ତା ଗ୍ରାମତୋଟାରେ ।

ବାବୁଛନ୍ତି ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ସେବା ତାଳପତ୍ର-ବାସ,
ଲଗିଅଛନ୍ତି ଜନତାର ଦୁନି ଯାଆ ଅସ ।

ଦେଖୁଛନ୍ତି ନବ ଲଳା ଗ୍ରାମ-ନର-ନାରୀ,
ସେଇଛନ୍ତି କୁହାକୁହୁ ପରସ୍ପର ।

କି ଦେବେ ଗାନ୍ଧୀରେ ଭେଟି; କରନ୍ତୁ ସକଳେ—
ହେଲେ କି ଦେବତା-ଦେଖାହେବ ଶକ୍ତି-କରେ ?

କ୍ରେତୁ ହସ୍ତେ କରବାକୁ ରାଜ-ଦରଶନ
ଦରନ୍ତୁ ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କ ମାନୁ ନାହିଁ ମନ ।

ଦିନୁ ଦିନ ନାପିତୁଣୀ ଭାବେ ମନେ ମନେ—
“ମୁଁ କିଏ ବଢ଼ିବି ନେଇ ? କିଛି ହେଲେ ଅନେ

ଦେଇ ଅଗିବେ ସେ ପୁଣ୍ୟ ଚରଣ ଯୁଗଳ,
ମୋର ତ ସେଲଗି ନାହିଁ କିଛିହୁଁ ସମ୍ଭଳ !

ତେବେ କି ଏ ପୁଣ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଯିବ ଖାଲି ଖାଲି !
ଦ୍ଵାରେ ମୋ ବାରୁଣୀ-ବୃତ୍ତ ; ପାତକ ପଖାଳ

ପାରିବିନି ପାତକିନୀ ? ପଡ଼ିତ ପାବନ;
ହେ ଦେବତା ହେ ମହାତ୍ମା, ହେ ଗାନ୍ଧି-ରାଜନ,

କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀ ନମନ୍ତି ପୟରେ
ଦରନ୍ତୁ ମୁଁ ନାହିଁ ବୋଲି ଧନ ମୋହ କରେ

ପାରିବିନି ବଢ଼ି ତବ ପରମ ଚରଣ,
ପାଇବିନି କିଛି ତବ ପୁଣ୍ୟ ବିତରଣ ?

ଜୀବନେ କରିନି ପୁଣ୍ୟ, ନିରକ୍ଷର ନାରୀ,
ଅଜି ଏ ବୟସେ, ମାଥେ ବହୁ ପାପ ଭାରି

ଭାବଇ କରିଲେ ହେଲେ ତୋର ପଦାର୍ଚ୍ଚନ
ହୁଅନ୍ତା ବା କିଛି ହେଲେ ଧର୍ମ ଅରଜନ ।”

—୨—

ପ୍ରଭାତଲ ବିଭାବରା, ପଡ଼ିଲ ବନ୍ଧଳ
 ଗ୍ରାମ-ଉପବନେ ଯହୁଁ ଗାନ୍ଧୀ, ଗାନ୍ଧୀଦଳ
 ହେଷିଲ ଅସି ଉପଗତ । ପଡ଼ିଲ ବିରୁଦ୍ଧ—
 ନାପିତ ନାହିଁ ଏ ଗ୍ରାମେ ? ହୋଇବେ ଫସ୍ତାବ
 ମହାତ୍ମା ଏ ପ୍ରଭାତରେ ! —ସ୍ବେଚ୍ଛାସେବିଗଣ
 ଧାଇଁଲେ ଭୁବନେ ଗ୍ରାମେ କରି ଅନ୍ୟାୟ ।
 ଫେରିଲେ ଯେବେ ସେ ପରେ, ଯୁର୍ବ ନାପିତୁଣୀ
 ପଛେ ତାଙ୍କ, ଅଖି ଭୂମେ, ମୁଖେ ନାହିଁ ବାଣୀ ।
 ସ୍ବମଜ୍ଜିତା ଓଡ଼ିଆଣୀ ଅସ୍ତ-ଅଳଙ୍କାରେ,
 ରଂଜାସୁ ନାୟିକା ଯେହ୍ନେ ଚଳେ ଅଭିସାରେ !
 ସ୍ବବ୍ୟ ସର୍ବ ସଭା-ଜନେ, ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ବିତେ ହସେ
 ନାପିତୁଣୀ ଅଗମନେ, କୌତୁକ-ରସସେ !
 ଭାଷନ୍ତି ମହାତ୍ମା ହସି ‘ଅଛା ତ ଏ କଥା ।’
 ନାପିତୁଣୀ ଶୂର ଦସେ କିନ୍ତୁ ପୋତ ମଥା
 ଏକ ଯୋଗେ ଏକ ମନେ, ଧୀରେ ଦେଇ ଜଳ;
 ମହାତ୍ମା ସହୃଦେ ସ୍ବବ୍ୟ ସର୍ବ ସଭାଜଳ ।
 କଟମ ସେ ପରଶି ଖୁର, ମୁଣ୍ଡେ ଥାପି କର
 ନିରାଶରା ଓଡ଼ିଆଣୀ କରିଲ ଉଦ୍ଧୃତ
 ପତନ-ପାବନ ମହା-ମାନବ ଗାନ୍ଧୀରେ
 ମନ୍ତ୍ରଣକ ବୁଲଇ ଅସ୍ତ, ହସ୍ତ ଦେଇ ଧୀରେ

ଦୁଇ ଗଣ୍ଡେ, ଚକ୍ରରେ ପରମ ଅଦରେ
 ଅଣିଲ ବୁଲଇ ଶୁଭ ଚରଣ ଯୁଗଳେ
 ନମି ପୁଣି ନଗପନ୍ଥ କରଲ ନିର୍ମଳ
 ଅଳ୍ପ ପଦେ ଦେଇ ତାର ସମଗ୍ର ବୌଶଳ ।

ପ୍ରବୁଦନ୍ତେ ଗାନ୍ଧୀ ଲାରେ “ପିନ୍ଧିବୁ ଜନନୀ !
 ଏ ଯେଉଁ ଛୁପିଣି-ଭାର କି ଲଭ କହ ନି—

ହୁଅଇ ଏଥିରେ ତବ !”—ଭ୍ରଷ୍ଟର ଗଦ୍ ଗଦ
 ନାପିତୁଣୀ ଦ୍ଵିଗୁଣ-କଣ୍ଠେ—“ମୋହର ପପଦ

କହିଛି ହେ ମହାଭାର, ପାଇବି ଛୁପଣ !
 ଏ ସବୁ ଅଣିବୁ ମାତେ ତୁମରେ ଦର୍ଶନ

କରଇ ଖୋଲି ମୁଁ ଅଜ୍ଞ । ବିନା ଛୁପଣରେ
 କେମନ୍ତେ ଅସନ୍ନ ଦେଖି ଦେବତା ତୁମରେ ?

ତାପରେ ତା କରେ ଯେବେ ଗୁଞ୍ଜିଲେ ତା ମୂଳ
 ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପାଶୁଜନେ; ଭୁବିତେ ତା ମୂଳ

କରି ଧୀରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଚରଣକମଳେ
 ଜୀବନର ପୁଣ୍ୟ ସେନି ନାପିତୁଣୀ ଚଳେ ।

ମରିନାହିଁ ସେ ତ ମରଣ-ଜୟୀ

ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ

କାଳ ମହରଣ ପଡ଼ୁଥିଲା ସାର ଉୟଙ୍କର

ନ' ଅଙ୍କର ।

ସୁନାର ଅମର ଉଲ୍ଲତ ତାର କାଳିମା ହୁଇଁ ।

ହାଡ଼ମାଳ ବେନି ଦିଶୁଥିଲା ସତେ ମଶାଣିରୁଇଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଦେଶ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଅହା କି ଜୁର !

ହା ଅଳ୍ପ ତାଙ୍କେ ପୂର୍ବ ଉଠୁଥିଲା ପକ୍ଷୀପୁର ।

ଦୁଇ ତଳି ଦିନେ ନ ପାଇ ଡୋକ

ବଢ଼ିପୋକ ପରି ବଢ଼ି ପଡ଼ୁଥିଲେ ବହୁତ ଲୋକ ।

କଳନା ନାହିଁ,

ହାଇ ରେ ହାଇ ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଅଜଣା ସେ କେଉଁ ପକ୍ଷୀ କଣେ

କେବଳ ଜଣେ,

ବାର ବରଷର କେବଳ ଭିକାରି ବାଳକଟିଏ

ମରଣର ଦାଉ ଜୟ କରିଥିଲା ମରତ ଦିନେ ।

ତା' ଗୀତ ଅଜ୍ଞ

ଅକାଶ ବତାସେ ପ୍ରତି ନିଶ୍ବାସେ ଉଠୁତ ବାଜି ।

ସନାତନ ଡେବେ ଭା'ର ଦୁଶେ
ଦୁଇ ଗାମେ ଯାଇ ଭିକ ମାଗୁଥିଲା କାତର ବୁଦେ ।
ସବିଏ ଅତୁର ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ଜୀବନଟିକ
ଏଡେବେଳେ ଭଲା କିଏ ସେ କାହାକୁ ଦେଉଛି ଭିକ ॥

ଦୁଇ ଦିନ ଯାଇ ତନି ଦିନ ହେଲା ଉଥାପି କାହୁଁ
କପ ଚଳେ ତାହାର ଖୁଦ ମୁଁଏ ବି ଜୁଟିଲା ନାହିଁ ॥
ଚରକି ପରାଏ ଦୁଇ ଦୁଇ ସିଏ ହୋଇଲା ଅଥା
ଦି' ଦି' ତାର ଦୁଇଲା ମଥା ।

ସାନ୍ତାପନ ଘର ଘରବାର ପରେ ଫିଟିଲା ମୁଦ
ସା'ନ୍ତରା ଘରୁ ପାଇଲା ଯେବେ ସେ ଦି'ଟି ଖୁଦ ।
କପାଳେ ଲଗାଇ କହୁଲା, “ପ୍ରଭୁ,
କିଏ ଜଣାଇବ ? ବାଳୁତର ଦୁଶ ଜାଣି ତ ସବୁ ।”

ଠିଆ ହେଲା ଯହୁଁ ଅର ଦୁଆରେ,
ପଥାନ ବୁଢ଼ାଟି କଅଁଳେଇ ତାକୁ କହୁଲା, “ବା' ରେ
ଦେଇଥିଲେ ପ୍ରଭୁ ଧନସମ୍ପଦ ସହାୟତାରେ
ଦିନ ଯାଉଥିଲା—ପୁଅ-ବିଅ-ଶିଶୁ-କଉତୁବରେ ।
ଏଇଶିଶି ଅମେ କାଙ୍ଗାଳି ଜାଣି ଡୋହର ପର
କିସ ମୁଁ ନେବି ରେ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଜଳି ନି ବୁଲି ।

ସେଇ ଯେ ଦିଶୁଛି ଖୋବଲା କୋଠା
ସେଇଠିକି ଗଲେ ମିଳିପାରେ ଅବା ମୁଁଠେ ଦି' ମୁଠା ।”

ତାକିଲା ଯାଇ ସେ ଜମିଦାର ଘର ପାଟକ ଅଗେ,
 ଦଣ୍ଡକ ପରେ ଦାସୀଟାଏ ଭ୍ରା'ର ପଡ଼ିଲା ଗୁଗେ ।
 “ଭିକ ତ ମାଗିବୁ କିଆଁରେ ଏଡ଼ିକି ପାଟିଟେ କରୁ ?
 ସା'ନ୍ତେ ଉଠିଲେ ଛଡ଼ିଯିବ ଡୋର ପିଠିରୁ ଗଲୁ ।
 ଏଇଠି ପଡ଼ିଛି ଏଇଠି ତୁମର ହୋଇଛି ଠିକ
 ଦିନ ରାତି ଖାଲି ଚକଳେଇ ଖାଉଛ ଭିକ-ଭିକ ।”

ଅନ୍ଧରୀ ତାପ

“ଅରକି ଅଣି କି ଥୋଇ ଦେଇଅଛି ତମର ବାପ ?”

ଭିକାଗର ବୁକେ ବିଦ୍ରୋହ-ନିଆଁ ଉଠିଲା ଜଳି
 ପୁଣି କି ଅବେଶେ ନୟନ ନିମ୍ନେ ଗଲା ତ ମରି ।
 ସନାତନ ତହିଁ ଉତ୍ତର ଦେଲା ଭ୍ରା'ର ନରମ,
 “ଦାତା ଅରକିଟି ଦେଲେ ତାର ହେବ ଭ୍ରା'ର ଧରମ ।”

“ଧଅ ଧଅ ବେଗେ ପଡ଼ିଛି ମୋହର-କାମ ବହୁତ
 ପୋଲାଖିଅ ସାଥେ କେ କହୁ ପାରିବ ?”

କହୁ କହୁ ତ

ଗୁରୁକ ମୁଠିକ ଚାଷକେ ଅତି ଚାଷିଲେ
 ଛୁଆଡ଼ ଦେଲା ମୁକୁଳା ତାହାର ଅଞ୍ଚଳେ ।

ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନ ଦେଖିଲା ଯାଉଁ ସେ ଅଳପ ଦୁରେ
“ମୁଁ ମୁଁ ମୁଁ ମୁଁ” ଜଣାଇଲା ବଡ଼ ବାତର ସୁରେ ।

ଦୋକାନୀ କହିଲା, “ମୁଁ ବେବସାୟୀ
ବିକାକିଣା ଯାଗା, ଏଠି ଯେ ଖୋଜୁଛୁ ମାଗଣା ବାହୁଁ ?”

“ତନି ଦିନ ହେଲା ମରୁଟି ହଇ ହେ ଗୁଡ଼ିଆ ସାଉ,
ମୁଁ ଦିଅ, କିସ ଭାବୁଛୁ ଅଛୁ ?”

“ହା, ଯା ଏଠୁ ଦେଇ ଦେଇ ଅମେ ମଲ୍ଲଣି ଭଲ
ତୁମ ମରଗଲେ ସଂସାରେ ବାର କଅଣ ଗଲ ?”

ପଥ କରି ଗୋଟେ ନିଶ୍ୱାସ ମାରି ହତାଶ ବୁକେ
ଦାଣ୍ଡେ ଦାଣ୍ଡେ ଚାଲିଲା ବାଳକ ଭାରି ଦୁଶେ ।

କୁଅଡେ ବାହୁଁ ।
ଦୃଷ୍ଟି ପେସଇ ଗୁହଁଲା ନାହୁଁ ।

ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଲ ଘରଟିଏ—ମୁହଁରେ ତାର
ବଉଳ ଖୁଟି ମେଲିଛି ପତର-ଗହଳ ତାଳ ।

ବସି ଗଲା ସେଇ ପିଣ୍ଡାପରେ
ଅକାଶ ପାତାଳ ଭାଲିଲା ବହୁତ ମରମ ତଳେ ।

ସଜ୍ଜେକେ ସେ ସରୁ ବାହାରିଲା ଜଣେ ପ୍ରାଣୀ ନାଗ
ଅବା ହୋଇ ତହିଁ ଛିତା ହୋଇଗଲା କଅଣ ଭାଲି ।

ବୁଲାଇ ସେନେହ-ସଜ୍ଜଳ ଅଖି
ସନାତନ ଦେହେ ଅମିୟ ପରଶ ଦେଲା କି ମାଣି ?

ସ୍ବପ୍ନ-କାଳ ବାଳକର ହୃଦ୍ଯା ବୁଝିଲା ତାହା
 ସତେ କି କୁଅତେ ଦୂର ହୋଇଗଲା ପ୍ରାଣର ଦାହ !
 ତରୁ-ଛଇ-ଦ୍ଵାନ ମରୁର ପଥେ
 ସୃଷ୍ଟି ଜଳର ବରଣା ଗୋଟିଏ ଦୈଶିକା ସତେ !
 ବହୁତ ଭରସା କରି ସେ କହୁଲା ବିନୟ-ବାଣୀ,
 “ପାଇବାକୁ ମତେ ଦେବ କି ମାଉସି, ଟୋପାଏ ପାଣି ?
 ଦେବ ପଦ ଦିଅ, ବେଇଗି ଦିଅ,
 ତନି ଦିନ ହେଲା ତୋରଣି ଦେଖିନି, ଜଳୁଛି ଦିହ ।”
 ତର ତର ହୋଇ ଘରେ ଯାଇ ତହିଁ କରୁଣାମୟୀ
 କଂସାଏ ଭ୍ରତ ଅଣି ସେଇଲଗେ ଥୋଇଲା ତହିଁ,
 “ପିଇ ଦେ, ଅରେ, ଲାଗିବ ଭଲ,
 ହାଲିଅ ଦେହରେ ଅସିବ ହେଲେ ରେ ଟିକିଏ ବଳ ।”

ସନାତନ ତହିଁ ପିଇଲା ଉପର ତୋରଣିତକ
 ମାଇଲା ଧକ ।
 ଯେଉଁ ଭ୍ରତକ ରହିଥିଲା ତହିଁ ନ ଖାଇ କଲେ
 କରୁଣାମୟୀକି ଚାହିଁଲା.....ବିକଲେ ଅତି ବିକଲେ ।

“ତନି ଦିନ ହେଲା ଅରେ ବାପ କିଛି ଖାଇନୁ ପରା
 ଖାଇ ଦେଉ ନାହିଁ, ମନରେ କଅଣ ଭାବୁଛୁ ଭଲ
 ମନରେ କଅଣ ଭାବୁଛୁ ଅରେ ?
 ଲଗୁଅଛୁ କିଆଁ ଖୋଲି କରି କହୁ ଗୋଳିଆ ଯାଉ ।”

“ନାହିଁ ଗୋ ମାଉସି, କିଆଁ ଲୁଗୁଇବି ତୋ’ ଅଗରେ ?
 ଅସିଲ ବେଳେ ତ ଖାଇବାକୁ କିଛି ନ ଥିଲା ଘରେ ।
 ଜର ଭୋରୁଥିଲା ବୋଉ ମୋର କିଛି ନ ଥିବ ଖାଇ
 ଅଉଟି ପାଉଟି ହେଉଥିବ ଖାଲି ମୋ ସାନ ଭାଇ,
 କହିଲ କିମିତ ଦେବି ମୁଁ ଗିଳି ?
 ଘରେ ନେଇ ଗଲେ ଖାଇବୁ ଏତକ ସବିଏ ମିଳି ।”

ଅକାଶ ପାତାଳ ଭାଲିଲା ସେ ତହୁଁ ମରମଗତେ
 କଅଣ ସତେ !

“ପିଲା ବକଟେ ତୁ କେତେ ବଡ଼ ଗୁଣ ଅଛି ରେ ଧର !
 ମୋହର ଥିଲା ଯେ ରକ୍ଷଣୀ ଆଳ
 ଗୁଣର ସେ ଥିଲା ତୋହର ପର ।”

କହୁଁ କହୁଁ ତାର କଂପି ଉଠିଲା ମୁଖ’ର କଥା
 ଲହୁଁ ଜମି ଉଠି ଛଳ ଛଳ ହେଲା ଅଖିର ପତା ।
 “ଅଉ କିଆଁ ତେବେ କରୁଛୁ ମଠ ?
 ବୋଉ ଭାଇ ତୋର ଗୁହଁ ରହୁଁଥିବେ ଯା’ ତୁ ବଢ଼ି ।”
 ଭାତ ପୁଟୁଳାଟି ବାନ୍ଧିଲା ଅତି ଯତନ କରି
 ମନରେ ଅତୁର ଅବେଗ ଧରି,
 ଯାଉଛି କହୁଁ ସେ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ହେଲା ବାହାର
 ଘର ମୁହଁ । ବାଟ...ଭାରି ଉଠାନ୍ତି ମନ ତାହାର !

ଉପାସିଆ ଦେହ- ମୁଣ୍ଡ ତ ଝାଉଁ ମାରି ନେତ୍ରଟି
ପାଦ ଟଳ ଟଳ ତଥାପି ସଙ୍ଗରେ ପଥ ବାହୁଟି ।

ଉପରୁ ମାରୁଟି ନିଶ୍ଚୟ ଶବ୍ଦ,
ଦହେ ଦହେ ତାର ଗଳି, ଯାଉଅଛି ଅନଳ ପଥ !
କିଛି ବାଟ ଗଲା... ନାମ-ଜଣା-ନାହିଁ ନଈର କୂଳେ
ବସିଲା, କଣ୍ଢେ ପୁରୁଣା ସେ ବରଗଛର ମୂଳେ ।
ଟୁପ୍ ଟୁପ୍ ଟୁପ୍ ପଡ଼ିଲା କେତୋଟି ନାଲିଆ ପଲ
ପେଟ ବିକଳରେ ଭରିଲା କଳ ।

କ୍ଳେବ ତ ମରଣ ଓଲଟି ବଢ଼ିଲା, ହେଲା ନି ସହ
ପିଟାଇଲା ତାର ଭାତ ପୁଟୁଳାଟି ଆବେଗ ବହୁ ।

ପୁଣି ସେ କି ଭାବ ପୁରୁଷ ପର
ବାନ୍ଧିଲା ଶେଷ ଭାତ ପୁଟୁଳାଟି ଯତନ କରି ।

ଅନ୍ଧରି ବହୁତ ସମ୍ଭା ରହିଛି..... ଅତେଇ କୋଶ
କେମିତି ଭଲ ସେ ମାରିବ ଭୋକ ରେ ମାରିବ ଶୋଷ ?
ନଈ-ପାରେ ଯାଇ ଅକୁଳେ ପିଇଲା ଚିରସେ ପାଣି
ଛାଇକି ନେଉଟି ଆସିଲା ଭରତ କଷ୍ଟ ମାନି ।

ଭାତ ପୁଟୁଳାଟି ଜଡ଼ାଇ ବୁକେ,
ଭୂଇଁ-ଶେଯତଳେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ସେ ବିରାମ ସୁଖେ ।

କଅଁଳ ପବନେ ଚୁହୁଁ ଚୁହୁଁ ଅହା ନୟନେ ତାର
 କାହୁଁ କାହୁଁ ନିଦ ଭରିଗଲା ସତେ ଅନ୍ଧକାର ।
 ବେଳ ଖସିଗଲା—ଶବ୍ଦ ମଉଳିଲା—ଅନ୍ଧ ତ କାହୁଁ
 ସନାତନ ତହୁଁ ଉଠିଲା ନାହିଁ ।
 ବିପ୍ରୀତି ଦେଇ ଗୁରୁଲଟିମାନ ଭାତଟିମାନ
 କାଅ କାଅ ରବି କୁଅ ଉଠାଇଲେ ହେଜର ତାନ ।

ପାଇଁ ପାଇଁ କେହି କହିଲା ସିଆଡେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
 “କିଏ ସେ ଗୋଟିଏ ପାଇଁ ମରି ।”
 ଅକାଶ ବତାସ କାନେ କାନେ ତାର ଉଠିଲା କହି—
 “ମରି ନାହିଁ ସେ ତ ମରଣ-କଣ୍ଠୀ ।

ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହ

ଜ୍ଞାନନ୍ଦ ବର୍ମା

ସେକାଳେ ନ ଥିଲେ ଏ ଦେଶର ଲୋକ
ଅଜିର ପରାଏ ଏଡ଼ିକି ଗ୍ରାନ,
ପିତୃ ଶାସନ ଅସହ ସେବାରୁ
ବିଚଳିତ ହେଲେ ଦିନକୁ ଦିନ ।

ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଶେଷେ ଅଉ ନ ପାରିଲା
ଅଧିକ ଦୁରକୁ ଜୀବନ ଗୁହଁ,
ଜାଗିଲା ଦୁଇ, ଜାଗିଲା ଅନ୍ଧ
ଚିର ରଣ-ପ୍ରାଣ ଖୋଜିଲା ହାହି ।

ହାତର ବର୍ଜ୍ଜା ଯିପ୍ର ହୋଇଲା
ତୃତୀକ ହେଲା ଅସିର ଗଡ଼,
କର୍କଶ ହାତେ କାର୍ଯ୍ୟକ କଷି
ଡାକିଲା ପାଇକ ଜଳାଅ ବଡ଼ ।

ଭାବର ପଥର ଲୁଣ ହଜିଲାଣି,
 ଜାୟ ଜାଗେରରେ ବସିଲା ଖୁର,
 ଟିକି ଟିକି ହୋଇ ମରବ କଥା ରେ
 ଅମେ ବିଦାରବା ମରମ-ପୁର ।

ଗଳପତ ବଜା ଫକୀର ହୋଇଲା,
 ଦିକ୍ଷି ବାଟର ଭାଙ୍ଗି ହୋଇଲା,
 ଜଗନ୍ନାଥର ମଣୋହା ମଲାଣି,
 ସକଳ ଦିଗରୁ ବୁଝିଲା ଭେଳା ।

ପାଇକ କହିଲା, ପାଇକ ଗୁଡ଼ିଲା,
 ପାଇକ-ବଳିକା ବସିଲା ଡାର,
 ଦୁମ୍ବସର କଣ୍ଠ ଗୁଡ଼ିଲା କାହାଳୀ
 ଶିଳି ଛଡ଼ି ଗୁଡ଼ିଲା ଜନନୀ ଶ୍ରୀର

ଶୋରଧାର ବଣ, ଶୋରଧାର ଗାଆଁ
 ଧୀରେ ଧୀରେ ହୋଇ କରଜାଳିତ,
 ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଉଠେ ଶିଂଗା ସବଦ
 ପ୍ରାଣ କର ଅତି ଉଚ୍ଛ୍ରେତ ।

ସମର.....ସମର ବିପ୍ଳବ ସମର.....
 ସମର କୁଡ଼ିଏ ଏ ଗତ ଦିନର,
 ଅଶନ, ବସନ, ଜୀବନର ଲାଗି
 । ଓ ସମର-ଯାତ୍ରା ମହାଜନର ।

ଦେଶ-କ୍ଷୁ ଲାଗି ଜାଗି ନି ପାଇବ,
 ଜାଗି ନି ସରନି କାନ୍ଧି ଅଶେ,
 ରକତ-ଶୋଷକ ଫିରୁ ଅସିଛି
 ତଳ ତଳ କରି ଜୀବନ ଗ୍ରାସେ ।

ଗ୍ରାସଇ ଅଜ ରେ ଫିରୁ ଶାସକ,
 ଶଶା କାତର ଶଶ୍ରାୟୁତ,
 ଦଳବେହେରର ରୁଦ୍ର କୁହାଟେ
 ସଶେ ଉରପାଏ ପଞ୍ଜୀ-ପଥ ।

ସେତୁ ରହୁଲା ସହା* ଗରରେ
 ନୁଆ ସଜନାତ, ପୁରୁଣା ବାର,
 ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ପାଟ ସେନାପତି
 ଜଗବନ୍ଧୁ ନିଭିଛି ଗୀର ।

ସାହେବ-ଦିଅନ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
 ବରୁଣିର ଆଗେ ହସଇ କିବା,
 ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ସେନାପତି ପୁଣି
 ଜନତାର ଦାନେ ପାପଇ କିବା ।

ଜମିଦାର ସହ ଜାଗିର ପାଇଛି,
 ସଜା ବି ହୋଇଛି ରାଜ୍ୟହରା,
 “ମକଦ୍ଦମା କର ଅଦେଶ ଅସିଛି,
 ଦାସ କରି ହୋଇ ସବହରା ।”

ପିରୁ...ପିରୁ...କେଉଁ ଦେଶର ଏ,
 ସେ ଦେଶେ ନାହିଁ କି ମହତ-ମାନ,
 ବାହୁରେ ଶ୍ଵେତକ ମାରି ହେଲା ବାର,
 ଏ କାଳେ ଶୁଭଲା ବାହାଳୀ-କାନ ।

ଅସ୍ତ୍ରାବଳରେ ଅଶ୍ଵ ଡାକିଲା,
 କୁକୁମ କିଏ ବୋଲିଲା ଭଲେ...
 ତହୁଁ ତୁଟାଇ ବକ୍ସି ଦେଶର
 ଅଉ ନାହିଁ ବେଳ ସଇନି ଚାଲେ !

ସହାଁ ନୁହଇ ରୋଡ଼ି ନୁହଇ...
 ଅଜି ଅସିଅଛି ଦେଶର ଡାକ,
 ପାଇକ ଏ ନୁହେଁ ବକ୍ସି ଏ ନୁହେଁ,
 ଅଜି ଜାଗିଅଛି ଦେଶଟା ଯାକ ।

ବୁରେ ମିଶିଗଲା ଅଶ୍ଵର ହେପା
 ପବନେ ଭାସିଲା କଦମ୍ବକ
 ବହୁଦିନ ପରେ ଅସ୍ତ୍ର ଡାକିଛି
 ଜାଗିଛି ଅସତ ଉଚ୍ଛେଦକ ।

ତମିରେ ଲାଗିଲା ବକ୍ସିର ତନୁ
 ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ବାର-ଲଳନା ଅଖି
 ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସେନାପତି ଛବି
 କେବଳ ରଖିଲା ନିଖୁଣେ ଅଁକି ।

ଶହେ ବରଷରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଛି,
 ବହୁତ ଦିବସ ତଳର କଥା,
 ଇତିହାସ ଖୋଲି ଜାଣି ହେବ ସବୁ
 ଦେଶ ଲାଗି ଦେଲେ କେତେକ ମଥା ।

ପିତୃ ଶାସନ ଚଳିମଳ ହେଲା
 କମ୍ପି କଟକ—ଓଡ଼ିଶା ସାରା
 ଜଳିଲା ଗୋରା, ବାଣପୁର, ଗୋପ,
 ମାଡିଲା କୁଳ, କନିକା, ପାଣ୍ଡା,

ଅସୁରେଶ୍ୱର, ତରଣ ଜଳିଲା
 ହରିହରପୁର ସହିତେ ପୁରୀ;
 ତଥାପି ନ ଜଳି ରହିଗଲା ସେହି
 ବିଦେଶୀ-ଶାସନ-ପଦ୍ମପୁରୀ ।

ସମ୍ରାଟ୍ ବକ୍ସି, ସମ୍ରାଟ୍ ସେନାନା,
 ବନାନାଗର ନେଲେ ଅପଣା ପଥ,
 ବାର ବାଳା-ବଧୂ ଅନାଇ ରହିଲେ
 ନେଉଟିଲା ନାହିଁ ରୁକୁଣା ରଥ ।

ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ମସ୍ତକ ଦେଲେ
 ସହ ନେଲେ ନାହିଁ ଶାସନ ଗ୍ରାମ,
 ମରି ମରି ସେହି କର ଗଲେ ଶେଷେ
 ଅମ ଇତିହାସେ ମୂଲ୍ୟ ଦାନ ।

ଭାରତ ଯେ କାଳେ ନିନ୍ଦିତ ଥିଲା
 ବିଦ୍ରୋହ ନବ ନ ଥିଲା ବାଣୀ,
 ଅମର ଦେଶର ବୀର-ଅନ୍ତରେ
 ଉଠିଥିଲା ତାର ପ୍ରଣବ-ବାଣୀ ।

ଶତ୍ରୁ ପାଇବ, ଶତ୍ରୁ ସେନାନୀ,
 ଶତ୍ରୁ ବକ୍ଷି ବିଦ୍ୟାଧର,
 ମରି ନାହିଁ ତମେ କେବଳ ଗଢ଼ିଛ
 ଅମ ଇତିହାସ ଗନ୍ତାଘର ।

ସାଧବ ହିଅର ଗୋଟିଏ କଥା

ବିନୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ

୧

ଶୁଣ ଲେ ହିଅ ମୋ !

କହୁବି ମୁଁ ତତେ ଗୋଟିଏ କଥା,
ସାଧବ ଘରର ସାତ ବୋହୂ, ଖାଲି
ଗୋଟିଏ ହିଅ , ନାଁ କନକଲତା ।

ସାଧବ ବୁଢ଼ାର ଗେଲବସର ସେ,
ନାନ୍ଦୁଣୀରେ ତାର ଶରଧା ଭାରି ।
ବଞ୍ଚିକରେ ଗଲେ ସାଧବ, ନିଏ ତା’
ସାଥରେ ତାହାକୁ ଦରିଆ ପାରି ।

ଶୁଣ ଲେ ହିଅ ମୋ ! ଶୋଇ ପଡ଼ୁଛି କି !
ଶୋଇଲେ କହୁବି ନାହିଁ ମୁଁ କଥା,
ବୋଇତରେ ବସି ଦରିଆର ପାରି
ଦିନେ ଗଲ ବୁଲି କନକଲତା ।

୨ . ,

ଯାପାଳୀ ସାଗର ଉପକୂଳୁଁ ଦୂରେ
 ବୋହାଇଁ ବୋଇତ ସେଦିନ ଭାସେ,
 ଦୂର ଦ୍ଵୀପ ଶେଷେ ଲବଙ୍ଗ ଫୁଲ—
 ଗନ୍ଧ ପବନ ଅଣାଇ ପାଶେ ।

ନୀଳ ଲହରୀର ଫେନପୁଷ୍ପରେ
 ବୁଡ଼ିଗଲା ଧୀରେ ରବିର ତରୀ,
 ସନ୍ଧ୍ୟା ଅସିଲା ନୀଳମେଘୀ ପାଟେ
 ଦୋହାଇଁ ଅକାଶ ଯତନ କରି ।

ସପ୍ତମୀ ତଥୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚିତ
 ମେଘର ଉଡ଼ାଳେ ଲଗୁଇଁ ମଥା,
 ଅଜା କହୁଥିଲା ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ—
 ଗପ, ଶୁଣୁଥିଲା କନକଲତା ।

୩

ବୋଇତର ବୁଢ଼ା ଖଲାସି ଅସିଣ
 ସଲ୍ୟାମ ଜଣାଏ ସାଧବ ଅଗେ—
 “ହୋୟା*ହୋ ନଦୀ ମୁହାଣ ଅଗର
 ବନ୍ଦିରେ ଅସି ବୋଇତ ଲାଗେ,
 ତନ୍ତ୍ରରେ ଦିଶେ ଅଲୋକ-ପରସ୍ତ,
 ବଡ଼ ଅସିପାରେ ଗନ୍ଧି ବେଳେ,
 ନଈର ଦେବି ନଦୀର ମୁହାଣେ
 ସକାଳର ଯାଏ ଦୁକୁମ ହେଲେ । ”

ବୁଢ଼ା ମାଟି ସିଏ, ବନ୍ଧୁସାଗରେ
 କେତେ ବଡ଼ ତାର ହୃଦୟ ମଥା,
 ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ଅଶ୍ରୁଣା ରହିଲା,
 ଚକିତେ ଚାହିଁଲା କନକଲତା ।

୪

ପିକା ଟାଣି, ପାଟି କଣେ କୁଣ୍ଡଳୀ—
 ପୁଅ ଗୁଡ଼ି, ହସେ ସାଧବ ଧୀରେ,
 “ଅକ୍‌କଲ ନାହିଁ ବୁଢ଼ା ଖଲାସର
 ବୁଢ଼ା ବେଳେ ଡର ଗୁଡ଼ି ନି କି ରେ !”

ଗୁଲର ବୋଇତ, ଦିଗରେଖା ଭେଦି
 ଗାଳ ଜଳରାଶି କରୁଛି ହୁଏ,
 ସାଗର ସ୍ନାନ କି ସପ୍ତର୍ଷିଦାସ
 କରି ନିଏ ! ନରେ ଲହରୀ ହୁଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ନିଭିଲା ସ୍ତ୍ରୀ ମେଘମେଳେ
 ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ନ ମିଳେ ପତା,
 ସାଧବର କୋଳେ ଅଧିକି ଦସଲ
 ଘଣ୍ଟି ଅଳପ କନକଲତା ।

୫

ପ୍ରଳୟ ଶଙ୍ଖ ବାଜିଲା ଅକାଶେ
 ମେଘେ ଚମକଇ କିନ୍ତୁ ରେଖା,
 ଡିମ୍ବି ଉପରେ ଡିମ୍ବି ଉଠଇ
 ତଟସୁମି ନାହିଁ ଯାଏ ତ ଦେଖା ।

ସମସ୍ତ ପଣା ଟେକି ଫୁଟୁକାରେ
 କାଳ-ନାଗୁଣୀ କି ଅସର ପାଇଁ
 ବୃନ୍ଦାବନ ଘେର ସାଧବ ବୁଢ଼ାର
 ବଣିକ ତରକି ଗ୍ରାସିବା ପାଇଁ !

ବୃଷ୍ଟି ଆସିଲା ଘୋଟେ ଅନ୍ଧାର
 ସୃଷ୍ଟି ଶେଷର ବାନ୍ଧି ସଥା
 ସାଧବର କୋଳେ ଆଉଜି ବସିଣୀ
 ଅନାଇ ରହୁଛି କନକଲତା !

୨

ଗର୍ଜେ ସାଗର ଭାସିଣୀ ସେଷରେ
 ଉଦାର ଟୁବାର ବୋଇତ ଦୃଢ଼,
 ପାହାଡ଼ର ସମ୍ମୁଖେ ଲହୁଁ ସି
 ଉଠେ ଆକାଶ-ମେଘକୁ ଛୁଏଁ ।

କେରୁଆଳ ଛାଡ଼ି ପାଲ ଖୋଲି ଦେଇ
 ନଈର ମାଟି ପକାଏ ପାଖେ
 “ଜୟ ଚକାଡ଼ୋଳା ପତଳ ପାବନ”
 ଶିରେ ହାତ ପୋଡ଼ି ସାଧବ ଡାକେ ।

ଛୋଟ ହାତ ଟେକି “ଜୟ ଚକାଡ଼ୋଳା”
 କହୁ ନୁଆଁଇଲା ଢଳକୁ ମଥା
 ବିଦେଶୀ ସାଗରେ ତୋପାନର ତୁଲେ
 ସେଦିନ ପ୍ରଥମେ କନକଲତା ।

୭

କନକ ପରୁରେ “ଗୁଡୁମ ଗୁଡୁମ
ଶୁଭେ କିସ ଅଜା ଦୁରେ ସିଆଡେ ? ”
“ଅମପର କେଉଁ ବୋଇତ ବିପଦେ
ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ି କମାଣ ଛଡ଼େ ।

“ନଙ୍ଗର ନାହିଁ ମାନଇ ବୋଇତ
କାହିଁ ବୁଢ଼ା ମାହିଁ ଖଲାସି କାହିଁ ? ”
ସାଧବ କହିଲା, “କନକ ! ଏଇଠି
ବସିଥା, କୁଅଡ଼େ ଯିବୁ ତୁ ନାହିଁ ।

“ବୋଇତ ମଙ୍ଗ ସଲଖାର ଦେଇ
ଫେର ଅସୁଛି ମୁଁ । ” ହଲଇ ମଥା
ହୁଅଁ ଭର ଏକା ସୁନା ହୁଅଁ ପରି
ନ ଡରି ବସିଲା କନକଲତା ।

୮

ସହସା ବୋଇତ ପିଟି ହୋଇଗଲା
ସାଗରର ଲଗୁ ପାହାଡ଼ ପରେ,
ଭାଙ୍ଗିଲା ମଙ୍ଗ ... ଗଦ ଗଦ ହୋଇ
ଗୁରୁଆଡୁ ପାଣି ବୋଇତେ ପଡ଼େ ।

“ବୋଇତ ବୁଢୁଛି... ଚଞ୍ଚଳ ଆସ । ”
ଖଲାସେ କେ କହେ ଅସିଣ ଧାଇଁ,
“ନଉକା ଛୁଡୁଛି । ” କନକ କହିଲା,
“ଆନ ଛଡ଼ିବାକୁ ହୁକୁମ ନାହିଁ । ”

ପଳାଏ ଖଲାସି ଜୀବନ ବିକଳେ
 ବେଳ ନାହିଁ ଅଉ ଶୁଣିବ କଥା,
 ଅଜ୍ଞାର ଫେରିବା ପାଇଁ ଥିଉ ମନେ
 ବସି ରହେ ଏକା କନକଲତା ।

୯

ରକେ ଗରଜ ଅସ୍ଥିଣ ଲହଡ଼ି
 କନକଲତାର ପଦରେ ଛୁଏଁ
 ବୁଝୁଛି ବୋଇତ ତଥାପି କନକ
 ଟିକିଏ ହେଲେ ବି ଅଧାର ନୁହେଁ ।

ଅସିବ ତ ଅଜ୍ଞା କାହିଁ ଅଜ୍ଞା ଅଉ—
 ମଙ୍ଗ ସାଥରେ ଗଲାଣି ଶ୍ରାସି !
 ଗର୍ଜେ ସାଗର ଭୈରବ ସେପେ, ...
 କିଏ ଦେବ ଏଇ ଖବର ଅସି !

ବକ୍ତ୍ର ବାଜିଲା ହଠାତ୍ ଅକାଶେ
 ଉଠିଲା ଉର୍ମି ପ୍ରଳୟ ଯଥା;
 ବୁଝିଲା ବୋଇତ ଅଞ୍ଚଳ ଜଳରେ
 ବୁଝିଗଲା ଅହା କନକଲତା !

୧୦

ଯାପାନୀ ସାଗର ଉତ୍ତର ଦିଗେ
 ଭୂସାରିତ ମେରୁ ସାଗର କୁଳେ
 ମହା-ଶିକାରୀ ନାଉରା ଦେଖିଲା
 ଅପସରା କିଏ ଶୋଇଛି ଭୁଲେ ।

ନିକଟେ ଦେଖିଲା ଛୋଟ ହିଁ ଅଟିଏ
 ମଲା ପରି ନାହିଁ ଯାଏ ତ ଜଣା,
 ଅଖିକୋଣେ ଜମି ତୁପାର ହୋଇଛି
 ଦୁଇଟି ଲଳିତ-ଲୋତକ କଣା ।
 ତୁପାରରେ ସାଜି ଦେଲା ତା ସମାଧି
 ଚୀନା ନାଉରା ସେ । ସଇଲା କଥା
 ଶୁଣିଲୁ ତ ହିଁ ଅ, କଥା ରହୁଗଲା
 ଶୁଲିଗଲା ସିନା କନକଲତା ।

ବାଜି ରାଉତର ମାଆ

ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ

ମଉଳିଲା ସଭା, ଫେରିଲେଣି ସବୁ ଲୋକେ;
କାହିଁ ଅବା କିଏ ଗଲେ ରହିଲେ ଥୋକେ ।
ପରସ୍ତ ହିମାଳ କଲିଜା ଥରାଇ ବହେ,
ତେଜାନାଲର ହୃଦ କି ଅଗ୍ନି ଦହେ ! !

ସନ୍ଧି ପାହୁଲେ ବାଜିବ ସମର ଭେରୀ,
ସୈନିକ ଗୃହେଁ ପଶ୍ଚାତେ ଟିକେ ଫେର ।

ଛୁଲ୍ଲ ଦସନ ମଳିନ ଅନନ ଡୋଳି
ଅସୀମ କାଳର ଅକୁଳ ଅକୁତ ଗୋଳି
ଅତି ସକରୁଣ ସ୍ବରେ—
ଜନନୀ କହୁଲୁ ଥରାଇ ନୟନ ଜଳେ ।

“ତମେ ତ ଚାଲିବ ବାକିଅ ଲୋ ଯେ ବାଟେ,
 ଭାରିବ ତରୁଟି ଭାରିଲା ସେ ଯେଉଁ ଘାଟେ ।
 ଶୁଣିବ ନି କଥା ପାଗଳ ହୋଇବ ପର,
 କାହିଁକି ମରୁତ କାହିଁକି ସେ ଅବା ମଲା ?

କୋଳ ପୁଅ ମୋର କୋଳରେ ଥା’ନ୍ତା ଶୋଇ
 ତମ ଲାଗି ସିନା ବଢ଼ିଲି ତାହାକୁ ଖୋଇ ।
 ସଇଜି ଯାକର ପରଜା ହୋଇବେ ସୁଖୀ,
 ସେଥିଲାଗି ସିନା ହେଲି ମୁଁ ଲୋଭ-ମୁଖୀ ।

ସେଥିଲାଗି ସିନା ପଡ଼ିଲା ଟୋକାଟା ତଳି,
 ଅକାଳେ ଧୋଇଲା ଦରପୁଟା ପୁଲ-କଳି ।
 —ଦୁଖ ନାହିଁ ମୋର ଦୁଖ ଖାଲି ଲାଗେ ମନେ,
 ସତେ କି କେବେ ରେ ମୁଖୀ ସେବେ ଦେଖିଜନେ ?

ଚମକିଲା ଅଖି ରକ୍ତ ଉଠିଲା ଥର,
 ବାନ୍ଧୁ-ଅକୁଳ କଣ ପକିଲା ଜଡ଼ି;
 ପାରିଲାନି କିଛି କହି,
 ବୁଝିଲ କିଏ ସେ କଥା କହେ ମାସେ ଲଭି ।

“ପରଜା ସକାଶେ ରଲା ସିଏ ଯାଉ ଦୂର
 ଛାଡ଼ି ସଛେ ନାଆଁ ମରଣ-ସାଗର-କୂଳେ ।
 ପରାଣ ଯାଉ ନି ଭୋକ ଅଭୁରତା ନେଇ
 ତେସନେ ଅଜି ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯାଏ ଦେଇ ।

ସତେ କି ଫେରାବ ଦୁଃଖ ?
 ସତେ କି ଫୁଟିବ ଉଆଁସ କଟାଇ
 ସୁନେଲି ସୁରୁପ-ମୁଖ ! ”

ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବୁ କା'ରେ ?
 ଯେ ଅଜି ଓଲଟି ମୁକ୍ତର ଘାସ ଜାଲେ ।
 ଯେ ମାଆ ରଗିଲା ବୁକୁର ରୁଧିର ତାଳି
 ଶିଶୁ ସେନାପତି ଶିରେ ଜୟ-ଟିକା ମାରି
 ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବୁ ତା'ରେ ?
 ଅନ୍ତର ଆମ ଭିତରୁ ନିମିଷେ
 ମୁକ୍ତର ଉପରୁରେ ।

ନୁଆଁ ଅକୁଳେ ମଥା
 ନୀରବ ରହିଲୁ ସୈନିକ ସବୁ
 ମୁଗରିଲା ନୀରବତା ।

ସେନାପତି-ପଦେ ବରଣ କଲ ନି କେହି
 ପୁଷ୍ପ-ମାଳିକା ଗଳଦେଶେ ତାର ଦୋର ।
 ଶଙ୍ଖ ଶବଦ ନ ଶୁଭିଲ ତାର ପଥେ
 ଜୟଧ୍ବନି ସେଲ ନ ଉଠିଲା ଅବିରତେ;
 ବାଳୁତ ବାର ସେ ହସି
 ହୃଦୟ ଆବେଶେ ରଣାନିଳେ ଗଲା ପଶି !

ଭଗ୍ନ ପାଇବ ପରାଣେ ଅଶିଳା ବଳ,
 ତାକୁଲା ଉଦେ “ତୋଳ ରେ ନିଶାଣ ତୋଳ ।

ମରବାକୁ କିବା ଭୟ ?
 ମର ପର ତଳେ ଶୟନାହୁଁନା
 କରବାକୁ ହେବ କୟ । ”
 ସେହି ଡାକ ଅସି ବାଜିଲା ଶ୍ରବଣ ଦେଶେ
 ସଜଳ ନୟନେ ଭାସିଲା ଜନନୀ ଶେଷେ;
 “ଯାଅ ରେ ପାଇବ ଯାଅ,
 ସେନାପତି ତୁମ ସମ୍ମୁଖେ ଏଇ—
 କାରତଟି ତାର ଗାଥ ।”

ସେନାପତି କାହିଁ ଦୂର କାଠଯୋଡ଼ୀ କୁଳେ
 ଶୋଇଛି ପୁଲକେ ବାଲ୍ୟକା ଧୁଳିର ତୁଳେ ।
 ବହୁ ଦୂରେ ଅମ ନୟନେ ଝଲିଲା ଛବି
 ତମ୍ବିର କଟାଇ ଜଳିଲା ଜୀବନ-ରବି ।
 ନାଗଲ ଶୋଣିତ-ଧାସ,
 ମର ଅମେ ଅଜି ଶମାଇଦେବୁ ରେ
 ମନ୍ତ୍ରରୁ ମରଣ-କାଳା ।

ପୀର ଆଲୀ

କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାସ

ବିଦ୍ରୋହୀ ଶିପାନ୍ତ-ନେତା ପୀର ଆଲୀ ଟିରଫିର ହାତେ
ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଚଢ଼େଥିଲେ ପାଣି କେଉଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ପ୍ରଭାତେ ।
ବନ୍ଦୁରେ ଶ୍ଵେତାଞ୍ଜ-ନେତା ଗର୍ବ ସ୍ଵରେ ବିଦ୍ରୁପ ମିଶାଇ
“ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମାନବ ଜନ୍ମ ଜୀବନରୁ ବନ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ ।
ଅଗେ ଦେଖ ପାଣି-କାଠ, ରକ୍ତ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ଗି ମରଣ,
ପିଣ୍ଡଟି ଇସ୍ମାତ ମୁଣ୍ଡିତଲେ ଦେଖ ତୁମର ଜୀବନ ।
ଏବେ ବି ସମୟ ଅଛି—

ନାମ ବୋଲ ଅନ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀର
ଭୋଗିବ ସମୟ ସୁଖ ସୁଖେ ରଖି ଗବୋଲତ ଶିର ।”

ଲୌହ-କଡ଼ ଡାବୁ ଚାପେ ଝର ଝରଇ ଶୋଣିତ
ନିର୍ଦ୍ଦୀତ ବଦନୁ ଝରେ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ-ସଙ୍ଗୀତ ।

ଉତ୍ତରରେ ପୀର୍ ଅଲ୍ଲ, “ରେ ଟିରିଙ୍ଗି, ହୋଇ ଯେ ସ୍ବାଧୀନ
 ବୁଝେ ନାହିଁ ଦାସତ୍ବର ଦୁଃଖ ନିଜେ ସେଇ ପରାଧୀନ ।
 ଶତ୍ରୁଗ ବଳେ ଜଣି ବହୁ ସଜ୍ୟ ଛାଡ଼ ମୁଖିକା ବିକାର
 ଏବିଛୁ କି ରେ ଟିରିଙ୍ଗି ପୀର୍ ଅଲ୍ଲ ହୁଏ ଅଧିକାର ?
 ଝୁଲାଇବୁ, ଝୁଲ ମୋତେ ପାଣି କାଠେ ନାହିଁ ତଳେ ଭୟ ।
 ପାରିବୁ କି ଝୁଲାଇ ତୁ ଜନ୍ମରୁମି ଅଦର୍ଶ ନିତୟ ?
 ଆଜି ମୃତ୍ୟୁ ମୃତ୍ୟୁ ନୁହେଁ ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ଉତ୍ସବ
 ମର ଚର ବଞ୍ଚିବାର ଏ ସୁଯୋଗ ଜଗତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ।
 ମୋର ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଝରବ ଯେ ଜନ୍ମରୁମି ପାଦେ
 ଜନ୍ମିବେ ମୁକ୍ତିର ଉକ୍ତାଶୀଫଳ ତହୁଁ ମହାହାଦେ ।
 ବହୁତ ତୋ କର କ୍ଳୀବ ବିଦ୍ରୁପ ତୋ ଦେବେ ରେ ନିଶ୍ଚର
 ଦୁର୍ଜୟ ମୋ ଅସ୍ତ୍ର ସର୍ବେ ଶୁଖି ହେବ କାତ-ମୁକ୍ତି ଗୁହଁ ।”

ବୀରମାତା

କ୍ଷିତୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେ

ନେତାଜି ସମୀପେ ଖବର ଅସିଲା
କାନ୍ଦଇ ନାରୀ ଜଣେ
ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପୁତ୍ର ତାହାର
ମରଛି ସେଦିନ ରଣେ ।

ଶୁଣି ଏ ବାରତା, ଦେଖିଲେ ନେତାଜି
ଶିବୁଁ ବାହାରେ ଅସି
ଦୁଃଖିନୀ ଏକ ରମଣୀ-ନୟନୁ
ଅଶ୍ରୁ ପାଇଛି ଭାଷି ।

କୋମଳ କଣ୍ଠେ ସାନ୍ତ୍ବନା ସ୍ବରେ
ନେତାଜି କହିଲେ, “ମାତ,
ବୀର ପରି ଯେହୁ ମରଛି, ତା ପାଇଁ
ନ କର ଅଶ୍ରୁପାତ ।

ଭାଗ୍ୟବାନ ସେ, ଦେଇଛି ଜୀବନ
ଦେଶର ମୁକ୍ତି ଲାଗି,
ନ କର ଜନନୀ, ଶୋକ ତାହା ପାଇଁ
ସେ ଯେ ଦେବାଶିଷ-ଭାଗୀ ।

ମୃତ୍ୟୁ-କବଳୁଁ ବାହାରି ତ ଭବେ
ନିସ୍ତାର କେବେ ନାହିଁ,
ସେହୁ ଏକା ଜଣେ ବରେ ଯେ ମୃତ୍ୟୁ
ଦେଶ-କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ।

ତା ଛଡ଼ା ଜନନୀ, ମୁଁ ପର ରହିଛି
ତୁମ ପୁଅ ଏକ ଅଭି,
ଟାଣି ନିଅ ମତେ, ଶୂନ୍ୟ ତୁମର
କୋଳ ପୁଣି ଭରପାଇ ।”

କହୁଲ ରମଣୀ ଅକ୍ଷଳେ ପୋଛି
ଲେଉଟକ ନୟନୁ ବେନି
“କାଣିକୁ କି ପୁଅ, କାନ୍ଦୁଥିଲୁ ମୁଁ
କି ବେଦନା ପ୍ରାଣେ ବେନି ?

ପୁତ୍ର-ମରଣେ ଦୁଃଖ ନ ଥିଲା
ମରଣ ସେ ଦେଶ ପାଇଁ,
ଦୁଃଖ ଏତକ, ଦେଶ ସେବା ଲାଗି
ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁତ୍ର ନାହିଁ ।

ବୋହୂମା ପ୍ରାନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଛି
 ବାହୁନା ଚାଲିଛି ସେଠି,
 ଅଉ କେହି ନାହିଁ, ବାହାକୁ ଦେବି ମୁଁ
 ପଉଛେ ତୋହର ଭେଟି ?”

ବିସ୍ମୟ-ମୁଖ ରହିଲେ ନେତାଜି,
 କହିଲେ ଏତକି ଧୀରେ,
 “ଧନ୍ୟ ଜନନୀ, ଗୀର-ପ୍ରସବିନୀ
 ପଦ ପୁଲି ଦିଅ ଶିରେ ।”

ଟିପଣୀ

ପ

ହରିଜନ

United Press ର Tragic death of sweeper woman, Patna, June 12 ର ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ଫବାଦ ଡିପରେ ‘ହରିଜନ’ ଲିଖିତ ।

ନାପିତୁଣୀର ଗାନ୍ଧୀପୂଜା

ଇଂରେଜୀ ହରିଜନ ପତ୍ରିକାରୁ କଥା ସଂଗୃହୀତ ।

ମରି ନାହିଁ ସେ ତ ମରଣ-ଜୟୀ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦ୍ଵିଜେନ୍ଦ୍ର ଲଲ ନିୟୋଗୀ କର True tales of Indian Life ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ସନାତନ’ ର କରୁଣ କଥା ଏ କବିତାର ମେରୁଦଣ୍ଡ ।

ସାଧବ ହିଅର ଗୋଟିଏ କଥା

ଲେଖକ ‘ସାଧବ ହିଅର ଗୋଟିଏ କଥା “ପୁସ୍ତ”କୁ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ।

ବାଜି ରାଉତର ମାଆ

ଏହି କବିତାଟି ବାଜି ରାଉତ ଶିଶୁବିଜ୍ଞାନମାରେ ସହକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଢେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜା ଅନ୍ଦୋଳନ ରେ ବହୁଲୋକ ଗୁଳିରେ ହତାହତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୮ ର ଡିସେମ୍ବର ୨ ତାରିଖରେ ମୋଗଲବନ୍ଦୀରୁ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସେନା ଗୁଳିଲେ । ଲେଖକ ସେହି ଦିନର ସୈନିକ । ଲେଖକ ଶତ୍ରୁଦ୍ଧ ବାଜି ରାଉତର ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ବାରଜନବୀର ବାଣୀ ଏ କବିତାର ଜନନୀ ।

କାଠଡ଼ପଡ଼ୀ କୁଳରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶତ୍ରୁଦ୍ଧଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବାଜି ରାଉତର ଶବ ଧୂଳି ହୋଇଥିଲା ।

ପୀର୍ ଅଲ୍ଲୀ

୧୮୫୭ ର ପିପାସା ବିଦ୍ରୋହରେ ପୀର୍ ଅଲ୍ଲୀ ଥିଲେ ଜଣେ ନେତା । ବହୁ ଶ୍ରେତାଙ୍କ ବଧ କରି ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଧରା ହେଲେ, ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ପୀର୍ ଦେବା ସମୟରେ ରାଜ କର୍ମରୁ ଶୁଣା ଅନ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ନାମ କହି ଦେଲେ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ କରି ଦେବେ ବୋଲି ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇଲେ । ପୀର୍ ଅଲ୍ଲୀ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ମାତ୍ର ଜନ୍ମଭୂମି ପ୍ରତି ବିଶ୍ଵାସପାତକତା କଲେ ନାହିଁ ।
